

In de landen van kunst en nationalisme

Een analyse van de boeken *Spagna* van Edmondo de Amicis en *En el país del arte: tres meses en Italia* van Vicente Blasco Ibáñez

Charlotte van Wel

11-07-2012

Charlotte van Wel

3250660

c.e.vanwel@students.uu.nl

Mastertraject: Politiek en maatschappij in historisch perspectief

Scriptiebegeleiders:

Frans-Willem Lantink

Christianne Smit

Universiteit Utrecht

00-07-2012

In de landen van kunst en nationalisme

Voorwoord

Deze scriptie staat aan het einde van een erg afwisselende studieloopbaan die vijf jaar heeft geduurd. De eerste drie jaar heb ik antropologie gestudeerd, met een minor geschiedenis. Daarna volgde een stage van vijf maanden bij een literaire uitgeverij. Om toegelaten te worden tot het mastertraject waarvoor ik deze scriptie heb geschreven, heb ik na mijn stage nog een premaster van een half jaar gedaan die bestond uit vakken van de bacheloropleiding geschiedenis. Ten slotte kwam ik terecht bij de master Politiek en maatschappij in historisch perspectief, die ik met veel plezier heb gevolgd. Het laatste grote project van deze master is deze scriptie. Ik heb de afgelopen vijf jaar met veel plezier gestudeerd en ben blij dat ik ze met zo'n leuk scriptieonderwerp kan afsluiten.

Ik wil graag een paar mensen bedanken. Het is misschien een cliché om daarbij met mijn moeder te beginnen, maar ze heeft me echt op alle mogelijke gebieden gesteund, niet in de laatste plaats als mijn persoonlijke eindredacteur. Ten tweede bedank ik mijn twee scriptiebegeleiders: Frans Willem omdat hij meteen heel enthousiast was over mijn onderwerp, en omdat hij ondanks de zware problemen thuis toch zo lang heeft geprobeerd om ons te begeleiden. Christianne omdat ze mijn project zo kort voor de vakantie nog wilde overnemen. Ze had meteen goed en praktisch commentaar dat me erg heeft geholpen. Ook dank aan Belén van Casa Museo Blasco Ibáñez, die zo aardig was om mijn vragen te beantwoorden. Ten slotte gaat mijn dank uit naar al mijn vrienden en familie (jullie weten wie jullie zijn) die altijd veel interesse en begrip hebben getoond.

Hoofdstukindeling

Inleiding	5
Hoofdstuk 1: De Amicis en Blasco.....	11
1.1 Edmondo De Amicis	
1.1.1 Jeugd	
1.1.2 Tijd in het leger	
1.1.3 De Amicis als schrijver	
1.1.4 Latere jaren als socialist	
1.1.5 Reis naar Spanje	
1.2 Vicente Blasco Ibáñez	
1.2.1 Jeugd en eerste bezoek aan Madrid	
1.2.2 Romans	
1.2.3 Journalistiek, ballingschap en eerste stappen in de politiek	
1.2.4 Politicus en kolonist	
1.2.5 Oorlog, wereldwijd succes en films	
1.2.6 Over Italië	
1.3 Deelconclusie	
Hoofdstuk 2	37
2.1 Regionalisme	
2.2 Nationalisme	
2.3 Koningshuizen	
2.4 Kunst en cultuur	
2.5 Deelconclusie	
Hoofdstuk 3	50
3.1 Geschiedenis	
3.2 Religie	
3.3 Deelconclusie	
Conclusie	58
Bronnen	62

Inleiding

In de tweede helft van de negentiende eeuw bezochten de Italiaan Edmondo de Amicis en de Spanjaard Vicente Blasco Ibáñez elkaars landen. De Amicis reisde in 1872 vijf maanden door het land van Blasco, en schreef over deze reis zijn boek *Spagna* (Spanje). Het was in essentie een plezierreis, maar een sterke aanleiding voor zijn keuze voor Spanje was de heerschappij van Amadeo I, de Italiaanse koning die Spanje twee jaar lang geregeerd heeft. De troon was hem aangeboden door de Cortes, het Spaanse parlement. Het is dus niet verbazingwekkend dat de Amicis veel aandacht besteedde aan de vijandigheid van de republikeinen, Carlisten en andere groeperingen in Spanje ten opzichte van deze nieuwe koning. Maar ook viel hem de liefde van de Spanjaarden voor diens vrouw Victoria op. Hij verbaasde zich over de invloed van de pers op de dingen die hij observeerde, en besprak in *Spagna* de verschillen tussen de uitlatingen in de kranten en die van de mensen die hij sprak.

Blasco schreef zijn boek *En el país del arte: tres meses en Italia* (In het land van de kunst: drie maanden in Italië) over het land van De Amicis meer dan twintig jaar later, in 1896. Hij reisde drie maanden lang door Italië en beschreef datgene wat hij meemaakte in artikelen die gepubliceerd werden in *El Pueblo*. Dit was de krant die hij in zijn geboortestad Valencia had opgericht. Een artikel, *El poeta del socialismo*, ging over zijn ontmoeting met Edmondo de Amicis. Hij bewonderde zijn collega-schrijver om zijn werk als auteur en socialist en beschreef zijn verbazing toen De Amicis niet alleen instemde met een ontmoeting maar ook nog eens aanbood om zelf naar hem, Blasco, toe te komen. Verdere briefwisseling tussen Blasco en De Amicis heb ik niet gevonden, maar het is dus bekend dat ze elkaar hebben ontmoet en veel gemeen hadden. Natuurlijk schreef Blasco veel meer, en ook hij besprak een aantal politieke en maatschappelijke situaties.

Blasco's motivatie om naar Italië te reizen had grotendeels te maken met zijn politieke achtergrond. Die verschilde zeer met die van De Amicis. Blasco had zijn mening over de oorlog tussen Spanje en de Verenigde Staten erg duidelijk laten horen in zijn

toespraken en artikelen. Deze oorlog was het gevolg van de onafhankelijkheidsstrijd in Cuba, toen nog een kolonie van Spanje. De Verenigde Staten steunden de Cubanen en zouden de oorlog uiteindelijk winnen, wat tot het verlies van de laatste Spaanse koloniën (op Marokko na) zou leiden. Ook na het verlies van Cuba is het leven van Blasco – net zoals dat van veel andere Spanjaarden – beïnvloed door de gebeurtenissen die in deze jaren plaats hebben gevonden. Zijn aanpak was echter veel pragmatischer van aard dan die van veel van zijn tijdgenoten. Hij heeft Valencia jarenlang vertegenwoordigd in de Cortes en rond zijn persoon vormde zich een politieke beweging. Zijn volgelingen noemden zich *Blasquistas*, naar zijn achternaam.

Het regionalisme had in deze periode een belangrijke rol in zijn leven en zijn boeken. Hij publiceerde werken in het Catalaans en in veel van zijn romans spelen Valencia en het regionalisme van die stad of de regio een rol. Deze thema's kenmerken vooral zijn eerste boeken, toen hij nog relatief jong was en in Valencia woonde. Het was ook in deze tijd dat hij *En el país del arte: tres meses en Italia* schreef. Blasco schreef het tijdens zijn ballingschap in Italië, waar hij naartoe vluchtte toen de oorlog om Cuba al was begonnen. Hij was een felle tegenstander van deze oorlog omdat hij het een nutteloze, vooraf besloten strijd vond en had daarover uiterst kritische artikelen in *El Pueblo* geschreven. Deze artikelen, zijn toespraken en de weerstand die hij hiermee bij de autoriteiten opriep leverden hem zijn tweede ballingschap op. Eerder had hij al een periode van ballingschap in Parijs doorgebracht, ook vanwege de kritiek die hij in het openbaar op de overheid had geuit. Deze keer vluchtte hij in opnieuw naar Frankrijk, maar koos er later voor om door te reizen naar Italië; een land waar hij nog nooit was geweest.

Beide schrijvers hielden zich actief bezig met politiek. Ze neigden ook allebei sterk naar de linkerkant van het politieke spectrum hoezeer hun achtergronden ook verschilden. De Amicis' achtergrond was die van een militair. Hij kwam uit het noorden van Italië en was opgegroeid in een verdeeld land. Italië bestond uit verschillende staten die in meerdere of mindere mate onafhankelijk waren geweest – Sicilië en Zuid-Italië hadden bijvoorbeeld voor een lange tijd samen het koninkrijk van de twee Sicilië's

gevormd en in die hoedanigheid bij Spanje gehoord. Tijdens de Italiaanse eenwording – de periode die Risorgimento wordt genoemd - moest er van de burgers uit de vele verschillende staten echter 'Italianen' gemaakt worden. Scholing en dienst in het leger werden gezien als uitstekende manieren om dat doel te bereiken. Maar het was moeilijk om de Italianen zo ver te krijgen dat ze positief gingen denken over militaire dienst¹. Propagandisten deden hun best om het soldatenleven een romantische tint te geven. De Amicis, die zelf officier geweest was, schreef hiervoor in 1868 *La vita militare* (Het militaire leven), over de kameraadschap tussen patriottische boerensoldaten, hun trotse families, geliefden thuis en een dankbaar volk. Dit thema kwam in veel van zijn volgende boeken voor, waaronder het in heel Europa beroemde *Cuore*. De Amicis had toen al meegevochten in een oorlog tegen Oostenrijk (1866), waarbij Italië werd verslagen en vernederd. De nederlaag van de troepen van het huis van Savoy, het koningshuis dat over Italië regeerde, was het begin van een proces waarin hij steeds meer gedesillusioneerd raakte over het romantische beeld van oorlogsvoering dat hij zelf had helpen creëren. Hij zag nu duidelijk de kloof tussen de massa en de overheid in Italië, de tekortkomingen van de heersende klasse en de armoede in het Zuiden. Hij richtte zich hierdoor op het socialisme. Het 'gefrustreerde Risorgimento idealisme'² werd hiervoor door de meesten van zijn tijdgenoten ingeruild.

Net als De Amicis, was Blasco actief in de politiek en had hij een visie op de situatie van zijn land. De Amicis had altijd al oog gehad voor het leed van lagere klassen, maar werd pas later overtuigd socialist. Bij Blasco was op jongere leeftijd al duidelijk wat zijn overtuiging was. Hij was vooral *tegen* veel dingen: antiklerikaal, antimonarchistisch en een tegenstander van het Carlisme. Zijn eerste politieke ballingschap was dan ook het gevolg geweest van het bezoek van een vooraanstaande Carlist aan Valencia, waartegen hij al te fel en opzichtig had geprotesteerd. Ook de Amicis heeft het extreme van het Carlisme van zeer dichtbij kunnen meemaken. De felheid van deze beweging viel hem op in zijn reisverhaal, en bovendien bevond hij zich na het schrijven van *Spagna* in Spanje tijdens de derde Carlistische oorlog. Ondanks verschillen in de precieze levenslopen van

¹ Duggan, Christopher *The Force of Destiny: A History of Italy since 1796* (Londen 2007)

² Duggan (Londen 2007, 358)

De Amicis en Blasco waren ze dus beide nationalistisch en betrokken bij de problemen van hun landen. In de reisverslagen die ze over hun bezoeken aan elkaars landen schreven, kwamen naast beschrijvingen van kunst en architectuur ook deze elementen terug. Ze bespraken de politiek van de landen die ze bezochten, en gaven daarin soms bewust en soms onbewust ook veel van hun opvattingen over de politiek in hun eigen landen weer.

Vraagstelling

Op het eerste gezicht zijn er veel parallellen in de ontwikkeling van Spanje en Italië. Maar er waren ook veel verschillen in de snelheden waarop bepaalde ontwikkelingen in deze landen plaatsvonden. In retrospectief zijn zowel de parallellen als de verschillen in de literatuur over deze landen te vinden. Maar wat zagen de contemporaine Spanjaarden en Italianen daarvan? In de tweede helft van de negentiende eeuw schreven de Italiaanse schrijver Edmondo de Amicis en de Spaanse schrijver Vicente Blasco Ibáñez reisverslagen over elkaars landen. In deze boeken beschreven ze de landen die ze bezochten, maar ze kunnen ook gezien worden als spiegels voor de landen waar de schrijvers zelf vandaan kwamen: wat beschreef een Spanjaard die in de negentiende eeuw Italië bezocht, en vice versa? En wat zei dat over de situatie in Spanje en Italië?

Om dit onderwerp verder uit te zoeken, heb ik gebruik gemaakt van de volgende hoofdvraag: *Waarom kozen de Italiaanse schrijver Amadeo De Amicis en de Spaanse schrijver Vicente Blasco Ibáñez in hun boeken Spagn en En el país del arte: tres meses en Italia voor bepaalde onderwerpen, welke waren dit en hoe zijn de parallellen en verschillen in hun onderwerpkeuzes te verklaren?*

Om deze hoofdvraag te beantwoorden, heb ik drie deelvragen ontworpen. De eerste is bedoeld om een beeld te krijgen van de achtergronden van beide schrijvers. Hierbij heb ik het over hun persoonlijke levens, maar ook over hun politieke en maatschappelijke achtergronden: *Wat was de persoonlijke en politieke/maatschappelijke achtergrond van beide auteurs op het moment dat ze hun reizen maakten en hun boeken schreven?*

De tweede deelvraag is bedoeld om te kijken naar datgene wat beide mannen bespraken en de manier waarop: *Welke onderwerpen werden door beide auteurs besproken, hoe bespraken ze deze en hoe zijn de overeenkomsten te verklaren?*

De laatste deelvraag gaat over de aangetroffen verschillen in de onderwerpen waarover de schrijvers het hadden: *Bij welke onderwerpen verschilt het belang dat Blasco en De Amicis eraan hechten en hoe is dit verschil te verklaren?*

Theoretisch kader

Ik maak voor deze scriptie gebruik van twee primaire bronnen: *Spagna* van De Amicis en *En el país del arte: tres meses en Italia* van Blasco. Het eerste boek is gepubliceerd in 1873, een jaar nadat De Amicis zijn reis door Spanje maakte. In tegenstelling tot het boek van Blasco was het bedoeld om in één keer als boek te worden uitgegeven, en niet als serie artikelen. Toch zijn de hoofdstukken vrij kort en opgedeeld in de steden die De Amicis bezocht. Blasco schreef zijn boek in 1896, als een serie artikelen die gepubliceerd werden in El Pueblo. Deze zijn later gebundeld verschenen onder de titel *En el país del arte: tres meses en Italia*.

Veel informatie haal ik uit de biografieën die over deze twee schrijvers gepubliceerd zijn. De twee boeken van Ramiro Reig, *Vicente Blasco Ibáñez* en *Blasquistas y Clericales: la lucha por la ciudad en la Valencia de 1900* zijn erg nuttig geweest. 'Er zijn veel Blascos, niet omdat zijn persoonlijkheid zo gecompliceerd of moeilijk te ontrafelen was, maar omdat hij veel dingen heeft gedaan', schrijft zijn biograaf Ramiro Reig³. Reig heeft met zijn boek *Vicente Blasco Ibáñez* een overzichtelijke biografie geschreven waarin hij de lezer duidelijk maakt hoe fascinerend deze persoon was. Maar naast persoonlijke biografische feiten gaat hij ook in op zijn journalistieke en politieke leven, en op datgene waarmee Blasco het meest beroemd is geworden: zijn literaire werk.

Een tweede boek van Reig waarin Blasco een rol speelt is *Blasquistas y clericales, la lucha por la ciudad en la Valencia de 1900 uit 1986*. Hierin beschrijft hij de politieke situatie in Valencia – de stad waar Reig zelf ook vandaan komt – rond 1900. Blasco had

³ Reig, Ramiro *Vicente Blasco Ibáñez* (2002)

namelijk een eigen groep volgelingen, de *blasquistas*. Zij waren sterk antiklerikaal en antimonarchistisch. Hun aantal was groot genoeg om Blasco als afgevaardigde voor Valencia in de Cortes te kiezen. Het boek geeft een beeld van Blasco's politieke kant.

Naast de boeken van Reig is er nog een biografie waaruit ik put voor deze scriptie. Vicente Alos heeft in 1999 het boek *Vicente Blasco Ibáñez, biografía política* geschreven. Zijn boek richt zich specifiek op Blasco als politicus maar beschrijft – anders dan het boek van Reig – in de eerste plaats zijn denkbeelden, waarbij hij vooral zijn artikelen analyseert. Blasco's werk als journalist zorgde ervoor dat hij regelmatig werd opgepakt en een paar keer naar het buitenland moest vluchten om aan een veroordeling te ontkomen, waaronder de keer dat hij naar Italië reisde. Blasco is vooral bekend als schrijver en avonturier, maar Reig noemt zijn werken slechts vluchtig aan het einde van elk hoofdstuk. Aan de hand van zijn boek wordt duidelijk dat Blasco's persoonlijkheid ook werd gevormd door zijn journalistieke en politieke activiteiten.

Voor de literaire context heb ik het boek van Donald Shaw, *The Generation of 1898 in Spain*, gelezen. Dit boek gaat over tijdgenoten van Blasco: Shaw noemt voornamelijk schrijvers, maar volgens andere wetenschappers bestond de groep ook uit kunstenaars en filosofen. Ze waren getekend door het verlies van Cuba in 1898 – vandaar de naam. Hiermee werd het hen duidelijk in wat een miserabele toestand hun land zich bevond: er waren grote maatschappelijke problemen zoals honger en sociale achterstand, Spanje had in 1898 haar eigenwaarde verloren, en er was geen praktische oplossing om het land uit deze crisis te trekken. De schrijvers uit Blasco's tijd zochten hun oplossingen in de filosofie. Blasco wordt vanwege de meer realistische sociale betrokkenheid uit zijn boeken meestal in de marges van deze stroming geplaatst, maar het boek is niettemin relevant omdat het een goede context biedt voor de kringen en het land waarin Blasco zich bevond.

Naast deze boeken gebruik ik nog een artikel over de politieke elementen in *En el país del arte: La visión de Italia de Blasco Ibáñez: el país del arte* van Rinaldo Frolidi. Hij beschrijft hier de reis die Blasco maakte en benoemt de belangrijkste culturele en politieke elementen.

Voor de stukken over De Amicis maak ik gebruik van het boek *Introduzione a De Amicis* van Bruno Traversetti. Dit boek geeft een goed overzicht van het leven van De Amicis en van zijn leven als boegbeeld van het Risorgimento, als latere socialist, als schrijver en ook als journalist.

Voor meer informatie over De Amicis en zijn politieke en maatschappelijke achtergrond heb ik gebruik gemaakt van *The Cambridge Companion to the Italian Novel* van Bondanella & Ciccarelli (red.), wat een algemeen overzicht van de Italiaanse literatuur geeft en De Amicis in deze context plaatst. Een tweede boek dat van nut voor mij was, is *The Force of Destiny: A History of Italy Since 1796* van Duggan. Dit boek, dat een goed overzicht geeft van de geschiedenis van het land en relatief veel nadruk legt op de kunsten, gebruik ik ook als algemene historische achtergrond bij het schrijven over Spanje en Italië.

Andere boeken die ik gebruikt voor de historische context van Spanje en Italië zijn *A concise history of Spain* van Philips & Philips en *Modern Spain 1875 – 1980* en *Spain 1875 - 1980* van Raymond Carr, *Spain, Europe, and the "Spanish Miracle" 1700-1900* van David Ringrose, *A history of Italy 1700 – 1860* van Stuart Woolf en *Italian Vices: Nation and Character from the Risorgimento to the Republic* van Patriarca.

Hoofdstukindeling

In de komende drie hoofdstukken ga ik op zoek naar de antwoorden op de hoofd- en deelvragen. Hoofdstuk één gaat over de schrijvers zelf. Hierbij gaat het om de politieke, maatschappelijke en literaire context, en komen persoonlijke elementen aan bod waar deze relevant zijn. Extra aandacht wordt besteed aan de momenten waarop De Amicis en Blasco *Spagna* en *En el país del arte: tres meses en Italia* schreven. Dit hoofdstuk dient als achtergrond bij de volgende hoofdstukken, waarin de inhoud van de boeken aan bod komt. In hoofdstuk twee ga ik in op de thema's die in beide boeken uitgebreid worden behandeld door beide schrijvers, en de historische context van deze thema's. Het is onderverdeeld in vier delen: regionalisme, nationalisme, republicanisme en aandacht voor de geschiedenis. Duidelijk zal worden hoe verschillende elementen als

politiek, sociale klasse, geschiedenis en de persoonlijke contexten van de schrijvers invloed hadden op deze thema's. Hoofdstuk drie gaat over twee onderwerpen, de blikken op het verleden van de schrijvers, en hun visie op religie. Hierbij heb ik vooral verschillen aangetroffen in de keuze voor de onderwerpen of de inhoud die eraan gegeven werd. Ook dit zal geanalyseerd worden om te kijken hoe en waarom de schrijvers ervoor hebben gekozen. Met behulp van deze drie hoofdstukken geef ik in de conclusie antwoord op de hierboven gestelde hoofdvraag.

Hoofdstuk 1

Dit hoofdstuk gaat over de schrijvers van *Cuore* en *En el país del arte: tres meses en Italia*. Het geeft een beeld van het Spanje en Italië dat zij in hun boeken representeerden en het zal ze in een context van hun tijd plaatsen. Hoewel de nadruk zal liggen op de momenten in hun leven waarop ze deze boeken schreven, zullen alle belangrijke aspecten uit hun levens aan bod komen: wat voor schrijvers en politici en journalisten ze waren, en hoe ze zich verhielden tot hun land- en tijdgenoten. Hoewel er duidelijke verschillen tussen de schrijvers te zien zijn, zullen er vooral veel overeenkomsten naar voren komen.

1.1 De Amicis

1.1.1 Jeugd

Edmondo De Amicis werd geboren op 21 oktober 1846 in Oneglia, een plaats in het noorden van Italië die sinds de zestiende eeuw bij het domein van de Savoys (het koningshuis dat in Italië regeerde) hoorde. Van zijn moeder, Teresa, leerde hij houden van literatuur, en ook religie speelde een rol in zijn jeugd. Zijn vader, Francesco, was een handelaar⁴. Het was de tijd van het Risorgimento in Italië en de gebieden waar hij vandaan kwamen zouden dominant zijn in de eenwording en regering van het continent. Zijn familie was van Genovese afkomst, en zijn vader was welgesteld. De Amicis kwam dus niet alleen uit een van de meer ontwikkelde gebieden van Italië, hij bevond zich ook in een goede klasse waardoor hij een degelijke opleiding kon krijgen. Al snel verhuisde zijn gezin naar Cuneo, waar hij naar de lagere school ging, en Turijn, waar hij zijn opleiding vervolgde in het voortgezet onderwijs. Beide steden liggen in Piemonte, waar het huis van Savoy heerste. Dit koningshuis zou uiteindelijk over heel Italië regeren en deed dat in De Amicis' tijd al over het deel van Italië dat een eenheid was geworden.

⁴ Traversetti, Bruno *Introduzione a Edmondo de Amicis* (Rome 1991, 9)

1.1.2 Tijd in het leger

Op zijn zeventiende, in 1862, vertrok De Amicis naar Turijn, waar hij ging studeren aan de militaire academie. Hoewel dienstplicht niet bij alle Italianen populair was, is hij er – zeker in het begin van zijn carrière – zeer positief over geweest. Drie jaar later studeerde hij af als officier. In 1866 vocht hij mee in de slag om Custoza, die deel uitmaakte van de derde Italiaanse onafhankelijkheidsoorlog, die weer onderdeel was van het Risorgimento. De deelname aan deze strijd, die door Italië verloren zou worden, heeft een grote invloed op hem gehad.

Deze oorlog was gemotiveerd vanuit het Risorgimento-ideaal van een sterk en verenigd Italië. Het was een tijd waarin werd geloofd dat Italië nooit echt mee zou tellen totdat het tegen Oostenrijk had gevochten en deze vijand had verslagen. Gedacht werd dat Italië pas echt een land zou zijn, als het zichzelf had bewezen op militair gebied. Bovendien was Venetië nog van Oostenrijk, en die stad moest geannexeerd worden. Pruisen had de oorlog aan Oostenrijk verklaard, en Italië zag dit als een kans om zich bij Pruisen aan te sluiten om Venetië te annexeren. Hiermee zou het land compleet moeten worden. Toen Op 20 juni oorlog werd verklaard door Italië waren de Italianen daarover dan ook heel enthousiast⁵. De Amicis zou later opschrijven hoe de massa's opgewonden door de straten liepen in een sfeer van patriottisme dat bijna iedereen in zijn greep leek te hebben⁶. Hij zal dus begrip hebben gehad voor de patriottische uitspraken van de Spanjaarden die hij op zijn reis ontmoette en in zijn boek beschreef. In *Spagna* komen veel uitlatingen voor van mensen waaruit een grote betrokkenheid met de Spaanse staat blijkt .

Een nederlaag tegen Oostenrijk leek tevoren ondenkbaar, en hierdoor was deze extra pijnlijk. Er waren geen goede voorbereidingen getroffen en omdat Italië niet op een militair congres aanwezig was geweest dat door Bismarck was georganiseerd, was de Italiaanse legerleiding niet op de hoogte geweest van de Pruisische strijdplannen. De commandostructuur was ook erg warrig: koning Victor Emanuel had erop gestaan om zelf de leiding te hebben, maar het werkelijke commando was verdeeld tussen de

⁵ Bondanella & Ciccarelli (red.) *The Cambridge Companion to the Italian Novel* (Cambridge 2003, 75)

⁶ Bondanella & Ciccarelli (2003, 75)

generaals Cialdini en Lamarmora. Garibaldi stond aan het hoofd van troepen van vrijwilligers, en deze drie aanvoerders communiceerden nauwelijks met elkaar⁷. Op 23 juni stak Lamarmora de rivier de Mincio over, en tot zijn grote verbazing wachtten de Oostenrijkers hem aan de andere kant op. De volgende dag werd hij aangevallen. Cialdini had hierover niets gehoord van zijn collega, maar werd per telegram door Victor Emanuel op de hoogte gesteld en was te ver weg om toen nog hulp te bieden. De koning deed ook niets om de troepen te leiden en Lamamorra reed wanhopig rond en werd uiteindelijk twintig kilometer bij het slagveld vandaan aangetroffen. Alle troepen – dus ook die waar De Amicis bij hoorde - moesten zich terugtrekken.

Vanaf toen stevende Italië af op een definitieve nederlaag. Na de slag bij Custoza was het leger voor een aantal weken inactief. In deze periode leed Oostenrijk een nederlaag tegen Pruisen en probeerde Italië in ruil voor de Veneto uit te oorlog te laten stappen. Italië wilde echter niet opgeven zonder een overwinning; de eigenwaarde van het land stond op het spel, veel meer dan dat bij haar vijanden het geval was. Omdat de regering goed in de marine had geïnvesteerd, werd besloten om het forteiland Lissa aan te vallen. Ook deze slag werd verloren. Kort hierna volgde een wapenstilstand tussen Oostenrijk en Pruisen, waarin Veneto – de provincie waarin Venetië lag - aan Naopoleon III werd gegeven, die het als gift aan Italië doneerde⁸. Dit werd als zeer vernederend beschouwd. In 1867, verliet De Amicis het leger. Nationalistisch was hij nog wel, maar sterk gedesillusioniseerd over de macht van Italië en over het Risorgimento.

1.1.3 De Amicis als schrijver

De Amicis hield van schrijven, maar probeerde met zijn werk ook een hoger doel te dienen. Hij probeerde met zijn werk bij te dragen aan de 'opvoeding' van het Italiaanse volk, dat een eenheid moest gaan vormen. Het was moeilijk om Italianen positief te laten denken over militaire dienst. Dit was als een plicht ingevoerd, en de selectie van de rekruten ging via een loting. Deelname van een diversiteit aan burgers in het leger werd gezien als een manier om de Italiaanse eenheid te bevorderen, net zoals scholing werd

⁷Duggan *The Force of Destiny: A History of Italy since 1796* (2007, 249-252)

⁸Duggan (2007, 251-252)

beschouwd als een instrument om een Italiaanse volksgeest te creëren. Propagandisten deden hun best om militaire dienstplicht een romantisch tintje te geven.⁹ Dit werkte ook, want hun geschriften wisten op grote schaal de middenklasse te raken, vooral in Noord-Italië waar het leger in hoog aanzien stond.

La Vita Militare (1869) van de Piemontese De Amicis was het beroemdste werk van deze propagandistische publicaties. Het schilderde een schitterend beeld van patriottische boerensoldaten die samenwerkten in een broederlijk kameraadschap. De officieren waren vaderlijk, de ouders trots, de geliefden bewonderend en het publiek dankbaar. Ondanks dat het militaire leven pittig kon zijn, was het altijd mooi en hartverwarmend. De boodschap van het boek was dat het leger een toonbeeld en de smeltkroes van de natie was, waarin mannen uit allerlei klassen en regio's harmonieus als een familie samenleefden. Door dit soort boeken kreeg het Italiaanse leger inderdaad een positievere imago, vooral onder de armen. Dienstplicht werd gezien als een soort overgangsfase voor diegenen die (door middel van loting) werden gekozen. Dit thema van volksoopvoeding gebruikte De Amicis vaker in de boeken die hij in de jaren 1870 en 1880 schreef. Het bekendste voorbeeld hiervan is zijn kinderboek *Cuore* (Hart), waarvan in dertig jaar een miljoen exemplaren verkocht werden. Dit boek speelde zich af op een basisschool in Turijn.

De Amicis was een van de meest gelezen schrijvers van Italië, en ook in de rest van Europa was hij bekend. De twee beroemdste romans in het negentiende-eeuwse Italië waren *Le avventure di Pinocchio: Storia di un burattino* (1883) van Carlo Collodi en *Cuore* (1886). De Amicis was dus een bekende schrijver in Italië, maar ook buiten zijn eigen land werd *Cuore* gelezen. De locaties waar beide boeken zich afspelen zijn het huis en de school. Dit waren de plekken waar – samen met het leger – de 'nieuwe' Italianen opgevoed moesten worden in de geest van het Risorgimento. Deze boeken en hun schrijvers waren op het moment dat de werken gepubliceerd werden, dus grote voorbeelden van de Risorgimento-erfenis.

⁹ Duggan (2007, 286-286)

Over de invloed van religie op de politiek en op de samenleving schreef De Amicis in *Spagna* weinig. Wel beschreef hij de schoonheid van veel kerken. De katholieke kerk stond niet vriendelijk tegenover het Risorgimento. Uit naam daarvan had de regering namelijk veel macht en land van de Kerk afgenomen. Het geloof bleef echter een belangrijk deel van de Italiaanse cultuur en de waarden die het uitdroeg werden nog steeds zeer belangrijk gevonden voor het bouwen van Italiaanse karakters. De Amicis was zelf ook opgevoed met een liefde voor het catholicisme. Maar op politiek niveau heeft hij het ingeruild voor patriottische en binnenlandse symbolen¹⁰.

Het is belangrijk om te weten dat nog lang niet allen Italianen konden lezen. De regio's met het minste analfabetisme bevonden zich in het noorden van Italië, waar De Amicis vandaan kwam. De normen en waarden die in boeken als *Cuore* en *Pinocchio* werden uitgedrukt, waren ontstaan uit de ethiek van de middenklasse, en de meeste populaire fictie werd door en voor de Italiaanse bourgeoisie gecreëerd². Later zou De Amicis zich pas ontpoppen tot een socialist die met alle klassen begaan was, maar op het moment van schrijven was hij nog een product van zijn klasse, regio en tijd. Toch is in *Cuore* al een betrokkenheid met de lagere, armere klassen te zien, doordat De Amicis de jongens die de doelgroep van zijn boek waren, probeerde duidelijk te maken dat er Italianen waren die het veel minder goed hadden¹¹. Tijdens het schrijven van *Spagna* was hij dus nog geen socialist zoals hij dat later zou zijn, maar waren de tekenen van deze ideologie al wel bij hem te vinden.

1.1.4 Latere jaren als socialist

De Amicis zou – net als veel tijdgenoten – zichzelf na het einde van het tijdperk van het Risorgimento opnieuw moeten uitvinden. In de jaren 1890 was er onder intellectuelen in Italië een wijdverbreid gevoel van moedeloosheid over het karakter van de Italiaanse staat.¹² Dit kwam door de aanhoudende kloof tussen de massa's en de instituten, door de aanhoudende corruptie en materialisme van de heersende klassen, door de

¹⁰ Bondanella & Ciccarelli (2003, 78)

¹¹ Bondanella & Ciccarelli (2003, 77)

¹² Duggan (2007, 357)

tekortkomingen van het parlement ende grote armoede en criminaliteit in vooral het zuiden van Italië, en door het constante mislukken van de pogingen van het land om zich op het internationale toneel als een voorname macht te vestigen. Hierbij had vooral de verloren slag bij Custoza veel invloed gehad op De Amicis.

Veel intellectuelen hadden zich laten inspireren door het patriottische idealisme van het Risorgimento en moesten nu op zoek naar iets nieuws om in te geloven. De Amicis was een van deze mensen. Sommigen wendden zich tot de monarchie of tot Crispi, die premier was van 1887 tot 1891 en van 1893 tot 1896. Crispi voerde een steeds repressiever binnenlands beleid, en richtte zich op het gebied van buitenlands beleid steeds meer op expansie van Italië. Maar de meeste intellectuelen veranderden in hun overtuiging van een gefrustreerd Risorgimento-idealisme naar socialisme.

De aantrekkingskracht van deze ideologie lag niet alleen in het voorzien van een nieuw geloof, maar ook in de praktische kant ervan. Socialisme voorzag in een nieuwe mogelijkheid om iets te ondernemen.¹³ Dit kwam omdat men geloofde dat de geschiedenis in de richting bewoog van een overwinning van het proletariaat. Deze klassenoorlog zou echter een grotere kans van slagen hebben, als de massa beseftte welke ontwikkeling ze doormaakte. Opvoeding en propaganda waren dus nodig, en hierin hadden de linkse intellectuelen een nieuwe taak gevonden. In tegenstelling tot de liberalen hadden de socialisten er geen problemen mee om zich met de armen in te laten, een van de redenen waarom de heersende klassen zich zo bedreigd voelden door de nieuwe beweging¹⁴. De socialisten organiseerden openbare bijeenkomsten, debatten, conferenties en lezingen waar en wanneer ze maar konden. Ook publiceerden ze pamfletten en artikelen in de vele socialistische kranten die overal opdoken. Veel leraren waren socialist en schoolgang werd aangemoedigd, net als het bezoeken van openbare bibliotheken, waar natuurlijk vooral de werken van socialistische schrijvers te vinden waren. Een onderzoek onder lezers uit de arbeidersklasse uit 1905 laat zien dat De Amicis na Jules Verne en Zola te meest geleende auteur was.¹⁵

13 Duggan (2007, 359-361)

14 idem

15 Duggan (2007, 360)

1.1.5 Reis naar Spanje

De Amicis was minder bekend als hispanist dan als schrijver, maar zijn werken over Spanje en andere Spaanstalige gebieden maken een aanzienlijk deel van zijn oeuvre uit. Hij schreef bijvoorbeeld over het politieke klimaat onder Amadeo, onder andere in *Spagna*. Verder schreef hij over onderwerpen zoals de migratie van Italianen naar Spaanstalige gebieden, Emilio Castellar en Fernán Caballero¹⁶.

De Amicis was achtentwintig toen hij naar Spanje vertrok. Het was zijn eerste grote reis. Hij had dan wel in het leger gezeten, maar toch had hij nog serieus last van heimwee tijdens zijn reis. In het eerste hoofdstuk van *Spagna* schreef hij met enige zelfspot hoe hij tot op het laatste moment voor zijn vertrek raad van zijn moeder kreeg en zij uiteindelijk huilend haar armen om hem heen sloeg. Bijna was hij terug het huis in gegaan om nooit te vertrekken, maar hij rende weg zodat hij niet aan die neiging toe kon geven. Op straat kwam hij een vriend tegen die hem vroeg waar hij met zo'n somber gezicht heen ging. 'Naar Spanje', antwoordde De Amicis, en zijn vriend weigerde hem te geloven.¹⁷

Een ander belangrijk gegeven is de neutrale instelling die hij zichzelf aan had gemeten. Hij wist dat hij als Italiaan in een vreemd land met een nieuwe, Italiaanse koning niet neutraal was voor de mensen die hij zou ontmoeten. Maar hij probeerde te laten merken dat hij geen mening over politiek had, maar zich juist interesseerde voor die van de Spanjaarden.

Toen De Amicis naar Spanje reisde, was het land erg verdeeld. Dit wordt het beste geïllustreerd door wat hij er zelf in *Spagna* over schreef. Hij ontmoette in de stad Miranda een man die tot zijn opluchting op een begrijpelijke manier over politiek kon praten. Tot dan toe had hij het moeten doen met fragmenten in kranten en gepassioneerde maar partijdige republikeinen, Carlisten en andere Spanjaarden die hem hun mening wilden geven. Deze man legde hem uit hoe de Spaanse politiek op dat moment in elkaar zat: 'Er zijn vijf hoofdpartijen' begon hij, 'de absolutisten, de gematigden, de conservatieven, de radicalen en de republikeinen.'

16 Worthen (1972)

17 De Amicis (1873)

'De absolutisten zijn verdeeld in twee organen: de echte Carlisten en de afwijkende. De gematigden zijn ook in tweeën te delen: één groep wil Isabella als soeverein, de andere Alfonso [haar zoon]. De conservatieve partij bestaat uit vier organen, onthoud deze goed: de Canovisten die geleid worden door Canovas del Castillo, de ex-Montpensieristen onder leiding van Rios Rosas, de *fronterizos* onder leiding van generaal Serrano, en de historisch progressieven die worden aangevoerd door Sagasta. De radicale partij bestaat ook uit vier secties: de democratische progressionisten onder leiding van Zorilla, de *cimbrios* die geleid worden door Martos, de democraten onder aanvoering van Ribero, en de economen worden geleid door Rodriguez. De republikeinse partij is onder te verdelen in drie organen: de syndicalisten met Garcia aan het hoofd, de federalisten die worden aangevoerd door Figueras, en de socialisten onder leiding van Garrido. De socialisten zijn dan weer onder te verdelen in twee groepen: diegenen die bij de internationale horen en diegenen die dat niet doen. Dit zijn in totaal dus zestien partijen.'

'Deze zestien kan je nogmaals onderverdelen. Martos wil een eigen partij vormen, Candau en Moret willen er ook allebei een. Rios Rosas, Pi y Margall en Castelar zijn op dit moment allemaal bezig met het vormen van een eigen partij. Dan kom je dus uit op tweeëntwintig partijen die nu zijn en worden gevormd. Voeg daar nog de partizanen van de republiek met Amadeo aan het hoofd aan toe, de partizanen van de koningin die graag van Amadeo af willen, de partizanen van Espartero's monarchie, de partizanen van de Montpensier monarchie, diegenen die zich republiek noemen op voorwaarde dat Cuba behouden blijft, diegenen die de hoop op een heerschappij van de prins van Hohenzollern nog niet hebben opgegeven, en diegenen die een samenvoeging met Portugal wensen: dan kom je uit op dertig partijen. Als je nog preciezer wilt zijn, kan je ze weer onderverdelen, maar het is beter om een helder idee te hebben van hoe de dingen in elkaar zitten.'

'Sagasta helt over naar de syndicalisten, Zorilla is afhankelijk van de republikeinen, Serrano neigt ernaar om zich bij de gematigden te voegen, de gematigden zouden zich liëren met de absolutisten als de gelegenheid zich voordoet en de

absolutisten steunen intussen de republikeinen, die weer met een deel van de radicalen samenspannen om minister Sagasta weg te werken omdat hij te conservatief is voor de democratische progressionisten en te liberaal voor de syndicalisten die bang zijn voor de federalisten die weer geen vertrouwen hebben in de radicalen, die altijd laveren tussen de democraten en de volgelingen van Sagasta. Heb je nu een helder idee van de zaak?¹⁸

Vanuit deze uitleg bekeken is het niet verbazingwekkend dat Amadeo niet lang geregeerd heeft, en dat er na zijn heerschappij een republiek volgde die ook maar kort bestond, waarna de derde en laatste Carlistenoorlog uitbrak. Het Carlisme speelde in de levens van zowel De Amicis als Blasco een rol. De Derde Carlistenoorlog (1872-1876) was de laatste van de oorlogen die deze naam droegen. Deze oorlog woedde na het schrijven van *Spagna*, en meer dan dertig jaar na het ontstaan van het Carlisme. Deze strijd, die was begonnen om een opvolgingskwestie, ging in feite over de aard van de Spaanse staat. Hij was ontstaan omdat koning Fernando geen kinderen had en zijn broer Carlos zijn opvolger was. In 1830 kreeg hij echter een dochter, Isabella, en dit veroorzaakte een crisis rondom de opvolging. Als meisje had Isabella namelijk niet het recht om haar vader op te volgen, maar hij veranderde deze regel in 1833. Hierop startte Carlos, die vond dat alleen hij de rechtmatige troonopvolger was, een burgeroorlog: de eerste Carlistische oorlog. De kant van Carlos werd al gauw gekenmerkt door de regels van de Kerk, en de Carlisten werden als politieke partij geïdentificeerd met de Gematigden (*Moderados*). Aan de andere kant werd er een meer liberale staatsinrichting gewenst door de aanhangers van Isabella, die geïdentificeerd werden met de Progressieve partij (*Partido Progresista*). Tot na Franco heeft een groep politiek geëngageerde Spanjaarden zich geïdentificeerd als Carlist.¹⁹

18 De Amicis, Edmondo *Spagna* (..., ...)

19 Philips & Philips (0000),

1.2 Blasco

1.2.1 Jeugd en eerste bezoek aan Madrid

Vicente Blasco Ibáñez werd op 29 januari 1867 geboren in Valencia als kind van Aragonese ouders die tot de lagere middenklasse behoorden. Valencia was met 206.202 inwoners in 1898 en 238.148 in 1910 qua inwoneraantal de derde stad van Spanje – en is dat nog steeds. De stad was het handelscentrum van een groot en rijk gebied. Het gezin - bestaande uit zijn ouders, Vicente en zijn zusje - woonde boven een kleine winkel die van zijn vader was en het gezin kon daar goed van leven. Maar hij zou ver komen voor 'een jongen die geboren was in de Calle de Jabonería'²⁰, zoals Blasco het later zelf zou zeggen.

In heel veel elementen zou Blasco al snel afwijken van zijn ouders. Zo werd hij een echte Valenciaan: hij sprak en schreef het Valenciaanse dialect vloeiend en deze stad was een terugkomend thema in zijn eerste romans. Zijn vader was een Carlist, terwijl Blasco al jong naar het republicanisme neigde. Het Carlisme hing juist de troonpretendent aan en streefde ernaar de regels van de Kerk te volgen. Blasco was tegen de monarchie en ook tegen de macht van de Kerk. Hoewel zijn moeder een vrome en ernstige vrouw was, werd haar zoon al vroeg antiklerikaal. Zijn ouders wilden hem een katholiek opvoeding geven, maar hij werd al snel vanwege zijn overduidelijke desinteresse van zijn katholieke school gestuurd. Zelf wilde hij graag zeeman worden toen hij jong was. Hij heeft die droom moeten laten varen, omdat hij erg slecht was in wiskunde en hierdoor de vereiste navigatietoetsen niet haalde.²¹ De zee is wel altijd een terugkerend thema in zijn boeken gebleven.

Toen hij niet kon worden wat hij zelf wilde of wat zijn ouders wilden, besloot Blasco om rechten te gaan studeren, een standaardkeuze. Maar zijn hart bleek al snel bij het schrijven te liggen. In 1883 publiceerde hij zijn eerste verhaal in het Catalaans, in een lokaal blad. Dat werd positief ontvangen en de zeventienjarige Vicente liet zich meeslepen door dit succesje. Nu wou hij naar Madrid verhuizen, het Spaanse centrum

²⁰Reig (2002, 15)

²¹ Reig (2002)

van het socialisme²², om daar zijn carrière als schrijver verder op te bouwen. In december van dat jaar vertrok hij. Hij had geen geld en was nog bezig met zijn rechtenstudie, maar dat hield hem niet tegen. Na door alle belangrijke uitgeverijen te zijn afgewezen werd hij assistent van de schrijver Fernández y González, een bekende maar arme man die eigenlijk over zijn hoogtepunt heen was. De oude man dicteerde zijn verhalen en Blasco moest opschrijven wat hem werd verteld.

Tussen het schrijven en honger lijden door vond Blasco tijd om toespraken te houden in kleine politieke clubs waar hij door vrienden werd geïntroduceerd. Uiteindelijk kreeg hij het met deze bezigheid voor elkaar om te worden opgepakt. Hij had graag een pittige oratie willen houden om zich te vestigen als martelaar van de republiek²³ – al dit honger lijden en schrijven tot diep in de nacht heeft in de herinnering van Blasco een masochistisch tintje gekregen. Maar helaas besloot zijn moeder dat hij nu wel erg ver was gegaan en dat dit het moment was om hem terug te halen naar Valencia.

In deze korte tijd in Madrid leerde Blasco veel over politiek en over het spreken in het openbaar, iets wat hij zijn hele leven graag heeft gedaan. Terug in Valencia werd hij hierom bekend. Was er een demonstratie op het universiteitsterrein, dan ging de politie er al vanuit dat Blasco ermee te maken had. Blasco was dus al jong bezig met schrijven en politiek, en had een zeer duidelijke eigen mening ontwikkeld over allerlei aspecten van de Spaanse maatschappij.

1.2.2 Romans

Het was Blasco's literaire werk dat hem populair maakte bij een breed publiek. Zelfs in de Verenigde Staten wist hij op een gegeven moment miljoenen exemplaren te verkopen van zijn boek *Los cuatro jinetes del apocalipsis*. Ook zijn andere boeken werden graag gelezen en velen zijn verfilmd, waaronder *Entre naranjas*, die in filmversie *The Torrent* werd genoemd en waarin Greta Garbo haar eerste rol in een Amerikaanse film speelde.

²² Carr, Raymond *Modern Spain 1875 – 1980* (Oxford 2001, 57)

²³ Grove Day & Knowlton *Blasco Ibáñez* (New York 1972)

Schrijven was een drang die Blasco maar zelden kon onderdrukken; hij heeft dan ook een behoorlijke hoeveelheid boeken heeft gepubliceerd. Vaak worden zijn boeken in periodes ingedeeld: eerst was er de Valenciaanse periode, met boeken die zich in en om Valencia speelden en zich vaak bezig hielden met lokale problematiek. Deze fase kan worden verdeeld in zijn eerdere en latere werk.

De tweede fase bestaat uit vier romans waarin sociaal protest of revolutie een rol spelen. Blasco heeft over deze periode later gezegd dat hij ze schreef in de nasleep van het verlies van de oorlog tegen de Verenigde Staten. In 1898 werd Spanje verslagen door dit land. Hiermee verloor Spanje Cuba, Puerto Rico en de Filippijnen: de laatste resten van het overzeese koloniale imperium. Dit was een harde klap voor het zelfbeeld van Spanje en de elite voelde nu de noodzaak om het land snel op het niveau van de rest van Europa te brengen. Maar ondanks de goede bedoelingen volgde een tijd van stakingen, aanslagen en wisselende regeringen. In de tweede helft van de negentiende eeuw waren dan ook het socialisme en anarchisme opgekomen onder ontevreden boeren en arbeiders die vervreemd waren van het gecentraliseerde bestuur van het land. De stromingen waren opgebloeid in een land waarin de trage industrialisatie deze mensen niet op kon vangen en ze waren aan het begin van de twintigste eeuw nationale bewegingen geworden die veel onrust veroorzaakten. In 1921 volgde nog een vernedering voor Spanje toen een grote Spaanse legermacht tijdens de Slag van Annual werd verslagen door het Marokkaanse leger. Blasco was een tegenstander van deze - in zijn ogen nutteloze - oorlog en heeft er veel over gepubliceerd. Daarnaast is een generatie intellectuelen getekend geweest door dit verlies aan eigenwaarde van Spanje, en de maatschappelijke problemen die het land na de oorlog onder ogen moest zien.

Blasco was dus getekend door de grote gebeurtenissen van de tijd waarin hij leefde, maar had binnen zijn tijdgenoten wel een duidelijk eigen karakter. Veel Spaanse schrijvers en andere intellectuelen hielden zich bezig met de 'vernedering' van en de chaos in hun land. Blasco, waarvan we weten dat hij zich altijd met politiek bezig heeft gehouden, is hierin geen uitzondering. Veel vooraanstaande Spaanse schrijvers van zijn

generatie zijn later in een groep gevoegd die de *Generación del '98* is genoemd²⁴ (de Generatie van '98), naar het jaar waarop Spanje de oorlog verloor. Zij zochten in hun werken, meestal romans, artikelen of pamfletten, naar een oplossing voor de crisis waarin Spanje volgens hen verkeerde. Ze zagen echter geen praktische oplossingen voor de zeer realistische problemen van armoede, honger, achterstand, regionalisme en vooral de enorme verdeeldheid van hun land. In plaats daarvan gingen ze op zoek naar datgene wat alle Spanjaarden met elkaar gemeen zouden moeten hebben; bepaalde kernwaarden die eigen waren aan de Spaanse samenleving en die benut konden worden om het Spaanse volk te verenigen om gezamenlijk de maatschappelijke problemen te lijf te gaan. Het is niet duidelijk wie wel en niet bij deze groep hoort. De groep kan beperkt worden tot een handjevol schrijvers dat zich *noventayochista* (achtennegentiger) mag noemen, maar onder deze term kan ook een bredere groep schrijvers vallen, en zelfs filosofen en kunstenaars uit andere vakgebieden. Blasco wordt meestal niet bij deze groep mensen genoemd, of hij wordt ergens in de marges geplaatst²⁵ omdat hij wel beïnvloed is door datgene wat er in en rond 1898 gebeurde en zeker contact heeft gehad met de auteurs van de *Generación*.

Na deze fase van sociaal protest volgden de psychologische romans, die Blasco in Madrid schreef en die allemaal sterk de nadruk leggen op de karakters van de personages. Hij was vanwege de hevigheid van de politieke strijd waarvan hij in Valencia deel uitmaakte, opnieuw naar deze stad vertrokken. Hoewel hij zich altijd met politieke en maatschappelijke kwesties zou bemoeien, was de fase van grote politieke bewegingen in zijn boeken echter afgesloten.

De volgende groep waren de kosmopolitische- en oorlogsromans. Deze volgden na een intermezzo van zes jaar waarin Blasco zich bezig hield met het stichten van steden in Argentinië. Het was de enige tijd in zijn leven waarin hij niet schreef. Blasco wilde na zijn verblijf in dat land een serie romans over Spaans Amerika schrijven, maar de uitbraak van de Eerste Wereldoorlog veranderde die plannen. Hierom is in deze reeks

24] Shaw *The Generation of 1898 in Spain* (Londen 1975)

25] Reig, Ramiro *Vicente Blasco Ibáñez* (Madrid 2002)

boeken een geleidelijke overgang van het eerste naar het tweede thema waarneembaar. *Los cuatro jinetes del apocalipsis*, dat hij in 1916 schreef, laat beide thema's zien.

Na de Eerste Wereldoorlog volgden de romans over Spanje. Hoewel hij aanvankelijk van plan was om zijn idee van een serie boeken over Spaans Amerika te schrijven weer op te pakken, koos hij er toch voor om te schrijven over belangrijke historische Spaanse figuren, zoals Columbus en de Borgias. Dit waren zijn laatste romans. Tussendoor schreef hij ook korte verhalen, nouvelles en non-fictie.

We hebben dus gezien dat Blasco nog veel zou bereiken, maar *En el país del arte: tres meses en Italia* schreef hij toen hij pas negenentwintig was en in de Valenciaanse fase van zijn literaire werken zat. Ook de daarop volgende fase van sociaal protest is belangrijk om hier te noemen, omdat de oorlog tegen de Verenigde Staten al bezig was toen hij zijn reisverhaal schreef, en dit de indirecte oorzaak was voor zijn reis naar Italië.

1.2.3 Journalistiek, ballingschap en eerste stappen in de politiek

Tijdens zijn rechtenstudie was Blasco als redacteur gaan werken bij een krant, *El Correo*. In 1889, een jaar na zijn afstuderen, ruilde hij deze krant in voor het republikeinse blad *La Bandera Federal*. Hier deed hij ervaring op die hem goed van pas kwam toen hij in 1894 zijn eigen krant, *El Pueblo*, oprichtte.

Het republicanisme deed de monarchie af als illegitiem en ouderwets, maar in Spanje was niet veel ervaring met een republiek. De enige republiek die Spanje had gekend was de Eerste Spaanse Republiek die in 1873 na het aftreden van Amadeo I was gesticht en in 1874 ophield te bestaan nadat een *pronunciamento* het huis van Bourbon weer als heerser had hersteld. Pronunciamentos zijn machtsovernames door het leger in Spanje. De regering had in Spanje traditioneel de steun van politiek bewuste generaals nodig. Verkiezingen gingen vanaf het moment dat er in Spanje stemrecht was namelijk volgens de ongeschreven regels van het *caciquismo*: het manipuleren van stemmen via lokale politieke bazen (*caciques*) die de lokale besturen en rechtsapparaten manipuleerden door de banen aan de juiste mensen te geven. Het leger was echter een machtig orgaan waarin mensen uit verschillende delen en sociale lagen van Spanje zaten

en als zodanig het volk soms beter representeerde dan de Cortes. Bovendien was het machtig genoeg om via staatsgrepen invloed uit te oefenen op de regering. Zo vervingen de *pronunciamentos* de verkiezingen als een mechanisme voor politieke verandering. In het volgende hoofdstuk zullen we zien hoe Blasco het Risorgimento en vooral de strijd van Garibaldi op een romantische manier probeerde te verenigen met een roep om republicanisme die volgens hem van het Italiaanse volk uit was gegaan.

Het republicanisme in Spanje werd vooral gevoed door een groep journalisten.²⁶ Hierbij hoorden grof gezien twee groepen: een groep republikeinen die via een revolutie tot een nieuwe regeringsvorm wilde komen en een groep gematigde intellectuelen. Deze laatste groep was van mening dat de vorm van het regime minder belangrijk was dan het implementeren van sociale en democratische hervormingen. Blasco heeft in zijn jonge jaren veel menigtes opgezweept en nooit gezegd dat hij tegen een revolutie was, maar koos er toch voor om via de legitieme weg invloed te hebben op de regering door zich verkiesbaar te stellen. Hoewel het niet zo sterke republicanisme in Spanje geen direct gevaar voor het regime vormde in Blasco's tijd, heeft het tot 1931 toch een bedreiging gevormd. De republikeinen hadden namelijk de gewoonte om op elke fout van het regime te wijzen. Ook de verwante Spaanse socialisten hadden de neiging om zich op te stellen als hervormers en critici van het gevestigde regime en in mindere mate als revolutionairen.²⁷

In Valencia was het republicanisme sterk, net als in Madrid en Barcelona.²⁸ Dit was normaal; het was een ideologie van de grote steden, in tegenstelling tot het meer rurale Carlisme. Dit sterke republicanisme alarmeerde de monarchistische politici en erodeerde het morele fundament van de monarchie. Tijdens zijn deelname aan in de Cortes heeft Blasco hieraan bijgedragen door het onder de aandacht brengen van het republicanisme.

Toch was het niet zozeer het republicanisme, maar zijn felle afkeer van het Carlisme dat ervoor zorgde dat Blasco voor het eerst in ballingschap moest gaan. Enkele

²⁶ Carr (2001, 49)

²⁷ Carr (2001, 57)

²⁸ Carr (2001, 51)

maanden na het verschijnen van *La Bandera Federal* kwam de Enrique de Aguilera y Gamboa, de markies van Cerralbo, naar Valencia. Op dat moment was deze als representant van Carlos van Bourbon de leider van de Carlisten. Hij was bezig met een tocht langs belangrijke Spaanse steden. Traditioneel had het Carlisme niet veel aanhang in Valencia; het was vooral sterk onder de boerenbevolking van de Baskische provincies. De Carlisten waren conservatieve mensen die de tak van het huis van Bourbon aanhingen die zich met Carlos V had afgesplitst, maar nog steeds aanspraak maakte op de Spaanse troon. Het waren mensen die een maatschappij met traditionele waarden wilden volgens de regels van de Kerk.

Het Carlisme was een nationale beweging, en ook een populistisch protest tegen het stedelijke liberalisme.²⁹ Er hebben in Spanje drie Carlisten-oorlogen gewoed, waarbij het niet alleen ging om de troonopvolging maar ook om een strijd tussen conservatisme en liberalisme. In 1874 werden de legers van de Carlistische troonpretendent definitief verslagen (dit was de oorlog die De Amicis als journalist heeft meegemaakt). In de tijd van Blasco vormde het dus geen militaire bedreiging meer. Maar de Carlisten waren niet geassimileerd en bleven ondanks de onderlinge onenigheid protesteren tegen de gevestigde orde. Ze ondervonden onder andere weerstand vanuit de stedelijke, republikeinse hoek waartoe Blasco behoorde.

De krant waarbij Blasco op dat moment werkte publiceerde een felle antiklerikalistische en anticarlistische campagne toen de markies van Cerralbo Valencia bezocht, en wist hiermee onverwacht een grote massa demonstranten op de been te krijgen. De toen drieëntwintigjarige Blasco sprak de menigte toe. Hierop wilde de politie hem oppakken, maar zijn toehoorders beschermden hem. Op die manier kreeg hij de kans om met een schip naar Marseille te vluchten. Via Marseille reisde hij naar Parijs, waar hij van augustus 1890 tot juli 1891 in ballingschap verbleef. Blasco werkte in die tijd hard en las veel en maakte bovendien kennis met veel andere Spanjaarden die om soortgelijke redenen in Parijs verbleven. Uiteindelijk werd hem amnestie verleend en

²⁹ Carr (2001, 49)

kon hij terugkeren naar Valencia. Later zou hij terugkeren naar Frankrijk, en dit land is naast Argentinië een tweede thuisland voor hem geweest.

Na zijn ballingschap nam Blasco zijn politieke activiteiten weer op met het doel om het leiderschap van het republicanisme in Valencia op zich te nemen.³⁰ Vanaf 1 november 1891 zat hij in het gemeentebestuur van Valencia. Een nieuwe partij wilde hij niet oprichten, omdat dit tot nog meer politieke versplintering zou leiden, iets wat in het verdeelde Spanje al een groot probleem was. Maar Blasco had al jong bedacht dat hij zijn eigen politieke visie wilde verkondigen.³¹ Toen hij in 1895 genoeg ervaring als redacteur had opgedaan en zijn eigen krant, *El Pueblo*, oprichtte, was zijn voornaamste doel dan ook om de massa's voor zich te winnen om zo meer stemmen te kunnen krijgen. De krant bevestigde de politieke agenda die eigen was aan Blasco – niet voor niets baseert Alos zijn boek grotendeels op artikelen uit *El Pueblo*. Zijn leven lang is Blasco politiek geëngageerd geweest en er is zelfs een stroming naar hem vernoemd: het *blasquismo*. Dit was de politieke stroming die gebaseerd was op de ideeën die hij kenbaar maakte via zijn toespraken en de artikelen in *El Pueblo*.

1898 was niet alleen het jaar waarin Spanje de oorlog tegen de Verenigde Staten en (daarmee) Cuba verloor, maar ook het jaar waarin Blasco voor het eerst verkozen werd tot afgevaardigde voor de stad Valencia, iets waarnaar hij toen al vijf jaar streefde.³² Hij stond op dat moment aan het hoofd van de *Partido Federal*, een partij die de verschillende takken van het republicanisme wist te representeren en kon rekenen op een groot aantal volgers. Het was een nationale partij met een federalistisch en republikeins karakter. Deze partij was sterk beïnvloed door Francisco Pi Y Margall, een politicus die kort president was geweest tijdens de Eerste Spaanse republiek van 1873, en ook een schrijver uit de romantische stroming was. Hij heeft een sterke invloed op Blasco gehad.

Een decennium van politieke overwinningen volgde, tot de *blasquistas* in 1911 de meerderheid in de gemeente verloren aan de klerikale en monarchistische kant van de

³⁰ Reig (2002, 44)

³¹ Reig (2002)

³² Reig (1999)

politiek. De *blasquistas* vormden een deel van de *Partido Federal* in Valencia. Het was een stedelijke ideologie met een republikeinse toon, en men wist de massa te mobiliseren met populisme en antiklerikalisme.

In 1896 moest Blasco voor de tweede keer naar het buitenland vertrekken. Hij verbleef drie maanden in Italië, waar hij net zo hard werkte als tijdens zijn verblijf in Parijs vijf jaar eerder. In Parijs had hij een dik boek over de geschiedenis van Spanje in de negentiende eeuw geschreven onder invloed van zijn eigen politieke ideeën en die van de vele andere Spanjaarden die om politieke redenen naar Parijs waren gevlucht. Het resultaat van zijn maanden in Italië was een stuk luchtiger: een serie artikelen over de plaatsen en mensen die hij in Italië ontmoette. Hoewel het in de eerste plaats reisverslagen waren, zijn de politieke lagen in deze teksten niet te missen. Hij publiceerde ze in *El Pueblo*, en snel na zijn thuiskomst werden ze gebundeld tot een veel gelezen boek met de naam *En el país del arte: tres meses en Italia* (In het land van de kunst: drie maanden in Italië).

1.2.4 Politicus en kolonist

Het succes van Blasco kreeg een sterke keerzijde. Dit had zulke ingrijpende gevolgen voor het leven van Blasco dat hij erdoor gedwongen werd om zijn stad te verlaten. Binnen de *Partido Federal* kreeg hij al snel een concurrent: Rodrigo Soriano Barroeta-Aldamar, kortaf Soriano genoemd. Deze man had in eerste instantie de monarchistische partij verlaten om zich achter de schermen aan de zaak van Blasco te wijden en ook hij werd verkozen om Valencia in de Cortes te representeren. Maar in plaats van samen te werken ging Soriano Blasco steeds meer ondermijnen. Bovendien trok hij een eigen groep volgelingen aan en richtte hij een eigen krant op, *El Radical*. Tussen deze twee kranten ontstond een verbale oorlog.³³ Door de combinatie van populariteit en lastercampagnes en door de overdaad aan aandacht die dit genereerde, werd het leven in Valencia Blasco te extreem, en hij verliet zijn geboortestad.

³³ Grove Day & Knowlton (1972, 27)

Na zijn vertrek uit Valencia volgde zijn meest avontuurlijke levensfase, en de enige periode waarin hij geen enkel boek schreef. Zijn faam had inmiddels ook de voormalige koloniën bereikt, en hij accepteerde een uitnodiging om naar Argentinië te komen om een serie lezingen te geven. In dat land reisde hij uiteindelijk veel langer rond dan gepland: meer dan negen maanden. In 1910 kwam hij terug, maar Argentinië had een diepe indruk op hem gemaakt en het land bleef hem bezig houden. Al snel keerde hij terug, deze keer met een schip vol kolonisten – voornamelijk uit Valencia. Hij stichtte twee steden: Cervantes, vernoemd naar de schrijver van Don Quichot, en Nueva Valencia. Hoewel hij in deze periode nauwelijks schreef, werd Argentinië later een nieuw thema in zijn werk.

Blasco had echter ook zijn zwakke plekken en deze zouden hem zijn steden kosten. We hebben al gezien dat hij zijn droom om zeeman te worden moest opgeven omdat hij slecht was in wiskunde, en hij was dan ook niet opgewassen tegen de zware economische problemen die ontstonden toen Argentinië in 1913 werd overvallen door een financiële crisis. Hij verkocht zijn steden met verlies en vertrok naar Parijs, maar kwam terug toen hij hoorde dat de koper van Nueva Valencia niet goed zorgde voor het stadje. Daarna verliet hij Argentinië definitief en keerde net op tijd terug naar Europa: op de laatste stoomboot die voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog aankwam.

1.2.5 Oorlog, wereldwijd succes en films

De oorlog bracht Blasco door in Spanje en Frankrijk. Hij toerde door Spanje om mensen enthousiast te maken voor de zaak van Frankrijk, een land waar hij immers veel van hield, en maakte vijanden onder de vele Spaanse sympathisanten van Duitsland. Ook schreef hij in deze periode zijn meest beroemde boek: *Los cuatro jinetes del Apocalipsis* (De vier ruiters van de Apocalyps) over een familie van Duitsers, Fransen en Argentijnen die ondanks dat ze in Argentinië wonen toch in de Eerste Wereldoorlog worden meegesleept. Binnen twee jaar werden er van de Engelse vertaling van dit boek twee miljoen verkocht en het leverde hem een grote bekendheid in de Verenigde Staten op.

Het is twee keer verfilmd: de eerste film speelde zich af in dezelfde tijd als het boek, de tweede in de Tweede Wereldoorlog, toen men het verhaal nog steeds passend vond.

Na het succes van *Los cuatro jinetes del Apocalipsis* kon Blasco zich een huis in de Franse Riviera veroorloven, waar hij in alle rust en luxe kon schrijven. Vanwege zijn populariteit in de Verenigde Staten reisde hij ook daarheen. Hij zou er drie maanden blijven, maar was er uiteindelijk meer dan een half jaar en gaf lezingen aan elk publiek dat hem maar wilde horen. Intussen werden veel van zijn boeken verfilmd en hij was hierover erg enthousiast. Blasco was gefascineerd door dit medium, dat hij nu pas ontdekte. Hij vond dat de mogelijkheden die films boden gelijk waren aan die van romans en dezelfde overtuigingskracht hadden. Daarom richtte hij in 1915, midden in de Eerste Wereldoorlog, zijn eigen filmproductiemaatschappij op en maakte een verfilming van zijn roman *Sangre y Arena*. In 1941 is het boek nogmaals verfilmd en het is nu een van de bekendere verfilmingen van de werken van Blasco.

Blasco schreef en reisde onvermoeibaar verder. In de Verenigde Staten was hij beroemd en in Spanje – vooral in Valencia – werd hij aanbeden of gehaat vanwege zijn overtuigingen. Het ging zelfs zo ver dat er in 1921 een feest ter ere van hem werd gehouden, en dat feest duurde een week. Ook met politiek bleef hij zich bezig houden. Toen Primo de Rivera in 1923 zijn staatsgreep pleegde, deed Blasco vanuit Frankrijk actief mee aan een campagne tegen hem en de koning, waarvan ook oudere republikeinen zoals Lerroix en jongere zoals Azaña deel uitmaakten en die druk moest uitoefenen tegen de monarchie. Een jaar later schreef hij *Alfonso XIII desenmascarado* (Alfonso XIII ontmaskerd) en een manifest over wat de Spaanse Republiek volgens hem zou moeten zijn. Dit was deel van de republikeinse propaganda tegen het regime en een cruciale factor bij het omverwerpen van de monarchie²¹. Het was een tijd waarin het republicanisme een herleving doormaakte. Dit was bijzonder, omdat deze beweging tot dan toe altijd zwak was geweest buiten de steden. Daarentegen verzwakten de monarchistische partijen. De persoon van Alfonso XIII was hierbij een symbool van corruptie geworden en veel pijlen – waaronder die van Blasco – werden dus op hem gericht.

Blasco overleed in 1928 in Frankrijk. Daar wilde hij ook begraven worden, maar hij was daarvoor in Spanje te beroemd. Toen zijn lichaam in 1933 per schip vanuit Frankrijk naar Valencia werd gebracht, stonden aan de kade duizenden juichende mensen klaar om hem nog een laatste keer te verwelkomen in zijn geboortestad. De stenen sarcofaag waarin het stoffelijk overschot lag werd gedragen door mensen die bijna vochten om het aan te kunnen raken²². Een dienst vol emoties werd gehouden en een processie doorkruiste de straten van de stad waar zijn veelbewogen en succesvolle carrière als journalist, schrijver en politicus was begonnen.

1.2.6 Over Italië

Blasco was negenentwintig jaar toen hij in ballingschap naar Italië ging. Het land had toen net de regeringsperiode van Crispi achter zich gelaten. Crispi was een Siciliaan die tot de sleutelfiguren van het Risorgimento behoorden en twee keer premier van Italië was: van 1887 tot 1891 en van 1893 tot 1896. Hij was begonnen als een aanhanger van Mazzini en Garibaldi, maar werd later een erg autoritaire premier en een bewonderaar van Bismarck. Hij had ernaar gestreefd om een religie voor Italië te creëren die kon wedijveren met het Rooms-katholicisme. Om het nationale bewustzijn bij de Italianen te vergroten had hij een agressief buitenlands en koloniaal beleid gevoerd, en militaire opleidingen bevorderd³⁴. Crispi was dan ook populair bij mensen die hadden geklaagd over een gebrek aan viriliteit onder de Italiaanse bevolking. Maar vier jaar later, in 1891, werd hij vooral bekritiseerd door het vele geld dat hij aan dit project had uitgegeven, zijn antiklerikalisme en zijn imago als oproerkraai. Zijn coalitie was intussen erg verdeeld geraakt. Links en Rechts verenigden zich tegen de nu erg impopulaire premier en zijn extremistische beleid aan het thuisfront enerzijds en zijn beleid van verovering in het buitenland. Hij trad af na een motie van wantrouwen³⁵. Crispi kwam twee jaar later terug als premier, toen de nieuwe regering niet in staat bleek te zijn om onlusten in Sicilië te beheersen. Zijn beleid was erg repressief en hij werd bekritiseerd om de toenadering die hij nu opeens tot de Katholieke kerk zocht. Toen het Italiaanse leger bij

³⁴ Patriarca (2010, 104)

³⁵ Mack Smith (1997, 134)

Adwa werd verslagen, moest hij weer aftreden. Dit was het jaar waarin Blasco door Italië reisde, en hij zal hieraan gedacht hebben toen hij schreef over de 'puinhopen' van Crispi's regering³⁶.

Gezien de manier waarop Blasco over Garibaldi en de wereldlijke macht van de Kerk sprak, is het slechts logisch dat hij zich bij het beschrijven van de Zwitserse garde niet kan in houden en een hele pagina besteedt aan het ongenueanceerd afkraken van deze mannen.³⁷ Dit stuk is niet heel interessant omdat zijn mening ons inmiddels al duidelijk is, maar waar ik wel bij stil wil staan is het redelijk platte taalgebruik van Blasco, die het heeft over vadsige in mooie kleren gestoken jongens die vluchtten voor de bajonetten van Garibaldi, slapen tijdens hun wacht en niet veel meer te doen hebben dan hun nooit gebruikte geweren te poetsen. Als we naar portretten van Blasco kijken, zien we meestal een wat oudere man die wereldberoemd is geworden door zijn werk als schrijver en politicus; iemand die serieus genomen dient te worden. Maar op het moment dat hij deze teksten schreef, was hij een jonge man van negenentwintig jaar oud, die niet bang was om mee te doen aan een opstand of om ver te moeten reizen. En iemand die waarschijnlijk ook zijn tijd doorbracht met het maken van platte, dubbelzinnige opmerkingen van het soort dat hierboven is genoemd. Bovendien wilde hij met zijn werk niet de elite, maar vooral de lagere sociale klassen aanspreken. De hoofdstukken in *En el país del arte* zijn dan ook relatief kort en vlot geschreven: een basiskennis van Italië wordt verondersteld, maar daarnaast zijn ze makkelijk leesbaar en toegankelijk.

1.3 Deelconclusie

In dit hoofdstuk zijn De Amicis en Blasco beschreven vanuit persoonlijke, politieke en maatschappelijke perspectieven. Beide schrijvers kwamen voort uit de middenklasse, al was de vader van De Amicis succesvoller dan de vader van Blasco, en ze voelden zich allebei betrokken bij klassen die het minder hadden. Beide mannen waren schrijvers, al verschilden de genres waarvoor ze een voorkeur hadden: Blasco schreef maar één

³⁶ Blasco Ibáñez (1896, 23)

³⁷ Blasco Ibáñez (1896, 124)

reisverhaal terwijl een groot deel van De Amicis' oeuvre daaruit bestaat. De laatste reisde ook meer voor zijn plezier naar alle landen die hij bezocht, terwijl Blasco naar Italië had moeten vluchten. Deze vlucht was ook de reden dat Blasco zijn reisverslag besloot te schrijven. Beide schrijvers waren ook journalist: Blasco schreef zijn leven lang artikelen voor zijn eigen krant en andere bladen, en De Amicis bracht onder andere verslag uit van de Derde Carlistenoorlog die enkele jaren nadat hij *Spagna* had geschreven uitbrak. Blasco was op een veel jongere leeftijd actief op politiek gebied dan De Amicis, en dat is iets wat duidelijk terug komt in de twee boeken die in deze scriptie worden bekeken: De Amicis mat zichzelf een neutrale houding aan, terwijl Blasco zijn mening juist aan iedereen wilde laten horen.

Iets wat beide schrijvers zeer sterk gemeen hadden, is het nationalisme waarvan ze overtuigd waren. Bij De Amicis kwam dit voort uit het Risorgimento, en het omvatte ook een betrokkenheid bij de lagere klassen die zich later sterk zou uiten in zijn socialisme en de wens om met zijn werk als schrijver bij te dragen aan de eenheid van het Italiaanse volk. Blasco had al jong een mening over de situatie van zijn land en vond de politiek de beste manier om zich daarvoor in te zetten. Hij had *El Pueblo* dan ook vooral opgericht om een draagvlak van kiezers te creëren.

Verbonden aan dit nationalisme bij beide schrijvers was het gevoel van desillusie als gevolg van de slechte situaties waarin hun landen zich bevonden. Bij De Amicis kwam dat door het verliezen van de oorlogen door Italië, en de daarmee samenhangende vernederingen zoals het cadeau krijgen van Venetië in plaats van deze stad door een dappere strijd veroverd te hebben. Bij Blasco kwam zijn desillusie voort uit de oorlog tegen de Verenigde Staten, het verlies van de laatste koloniale gebieden en de vele problemen die in Spanje zichtbaar waren geworden zonder dat er werkelijk iets aan werd gedaan.

Blasco verschilde in zijn houding ten opzichte van de hierboven genoemde problematiek van veel contemporaine schrijvers: zij zochten een oplossing in de filosofie, in het zoeken naar een tijdgeest waarin iedereen zich kon vinden, en negeerden het regionalisme in hun werken. Blasco zocht juist de politiek op en gaf het regionalisme een

duidelijke plaats in zijn Valenciaanse romans. Blasco was ook heel fel in de dingen waar hij zich tegen keerde: hij was anticarlistisch, antimonarchistisch en sterk antiklerikaal. De Amicis paste als schrijver goed in zijn tijd, door zijn nationalisme en soms propagandistische schrijfstijl. Bekeken vanuit zijn politieke overtuigingen had hij een veel neutralere houding, al verbaasde hij zich bijvoorbeeld wel openlijk over de felheid van de Carlisten in Spanje

In de volgende hoofdstukken gaan we kijken naar *Spagna* en *En el país del arte: tres meses en Italia*. Daar zal datgene wat in dit hoofdstuk opgeschreven is meegenomen worden in de analyse van de teksten en de redenen voor de keuzes in thematiek die de schrijvers in deze boeken maakten.

Hoofdstuk 2

Dit hoofdstuk gaat over de elementen waarover De Amicis en Blasco het allebei hadden in *Spagna* en *En el país del arte: tres meses en Italia*. Het is interessant om te kijken naar die dingen die beide schrijvers moeite waard vonden om te noemen. Het zegt namelijk niet alleen iets over datgene wat hen als bezoekers van een ander land interesseerde, maar ook iets over kwesties die in de beide landen speelden op de momenten dat de boeken werden geschreven. Daarom wordt hier ook veel gebruik gemaakt van de informatie uit hoofdstuk één. Dit hoofdstuk dient als achtergrond, om een beeld te vormen van de redenen voor de keuzes die De Amicis en Blasco maakten in hun teksten.

2.1 Regionalisme

Zowel in Italië als in Spanje was het regionalisme in de negentiende eeuw heel sterk aanwezig. Beide landen bestonden uit verschillende gebieden waarin bevolkingsgroepen een eigen taal of dialect hadden, en een andere geschiedenis dan de rest van de landen waarbij ze vanuit een staatkundig perspectief hoorden.

Spanje bestond grof gezien uit vier regio's³⁸: Castilië was daarvan het enige gebied dat niet aan een zee grensde. Madrid was het centrum van dit gebied, en van hieruit werd het land geregeerd. Alle regio's waren verbonden met Madrid, dat eenzaam midden in Castilië lag. In de loop der tijd waren de steden rondom Madrid namelijk leeggelopen omdat de bewoners naar de hoofdstad waren getrokken. Door ontbossing en slechte landbouw was het platteland van Castilië relatief onherbergzaam geworden. In het noorden van Spanje was Baskenland een belangrijk gebied. Als het ging om banden met omliggende steden strekte deze regio zich uit tot ver in de Franse kust. In het Zuiden lag Andalusië, de met belangrijke havensteden Cádiz en Malaga. Dit gebied was vooral belangrijk voor de handel met de (voormalige) koloniën. Handel met het Middellandse Zeegebied werd vooral gedreven vanuit Catalonië, met Barcelona als het grote handelscentrum dat verbonden was met kleinere handelssteden zoals Valencia. De

³⁸ Ringrose, David *Spain, Europe and the 'Spanish Miracle' 1700-1900* (Cambridge 1996)

steden in de drie kustgebieden werden onderling verbonden door handel, met ieder een grote centrale handelsstad . Deze kustgebieden waren lange tijd voortvarend, omdat de handel die er werd gedreven ook na het verlies van de koloniën doorging, terwijl het afgelegen Madrid met de koloniën een belangrijke bron van inkomsten had verloren.

Ook in Italië was het regionalisme erg sterk aanwezig in de negentiende eeuw³⁹. De heftige periode van het Risorgimento was nog maar nauwelijks voorbij: Italië stond weliswaar onder één regering, maar in de verschillende gebieden ontbrak nog lange tijd een gevoel van eenheid. Tussen het Noorden en het Zuiden van Italië heersten grote tegenstellingen in taal, cultuur en organisatie. Bepaalde delen hadden lang bij andere landen gehoord. Sicilië bijvoorbeeld, was lange tijd Spaans geweest en hoewel Garibaldi daar was begonnen met de inval die zou eindigen met zijn mars op Rome, was de bevolking niet zomaar bereid om haar onafhankelijkheid op te geven. Zoals hierboven al gezegd is, was de impopulaire Crispi vlak voor Blasco's reis herverkozen om de opstand op Sicilië weer te beteugelen. In het Noorden waren gebieden uitgewisseld tussen Italië, Frankrijk en Oostenrijk. Nice was bijvoorbeeld de geboortestad van Garibaldi, maar deze stad werd nog tijdens zijn leven van deze Risorgimento-held deel van Frankrijk. Ook Veneto hoorde nog maar kort bij Italië.

De Amicis beschreef de uitingen van regionalisme in de verschillende plaatsen die hij in Spanje aandeed. Hij begon en eindigde zijn reis in Catalonië, en reisde van daaruit via Castilië naar Andalusië en weer terug. Naast gebouwen en politiek beschreef hij de mensen die hij ontmoette en vaak typeerde hij ze op basis van hun woonplaats als aparte volkeren die allemaal ook Spanjaarden waren. De eerste stad waar hij verbleef was Barcelona, en daarover schreef hij dat 'de Catalanen niet met de Spanjaarden van andere provincies op een hoop willen worden gegooid.'⁴⁰ Ze vertelden hem dat ze wel degelijk Spanjaarden waren, maar dan wel Catalaanse Spanjaarden. Ze spraken allemaal wel een woordje Castiliaans (de officiële taal van het land), zelfs zo goed dat de lagere Catalaanse klassen beter Castiliaans konden spreken dan dat dezelfde klassen in Noord-Italië Italiaans spraken, aldus De Amicis.

³⁹Duggan (2007)

⁴⁰De Amicis (1873, 22)

De Catalanen waren ook duidelijk een ander volk dan de mensen uit andere regio's. De Amicis beschreef ze als een volk dat voornamelijk werkte en dacht, en meer genoot van het geluid van mechanische instrumenten dan van gitaarmuziek. Ze waren dan ook niet jaloers op het romantische imago van Andalusië of gebieden met veel dichters en schilders. De Amicis vergeleek deze verhouding met de zuidelijke provincies ook met de manier waarop de Piemontesen (waartoe hij zelf behoorde) spraken over de meer zuidelijke Napolitanen en Toscanen: 'ze hebben talent en verbeeldingskracht en zijn amusant, maar wij hebben een grotere wilskracht en behendigheid met wetenschappelijk onderzoek en ons onderwijs heeft een hoger niveau'⁴¹. Hij zag dus parallellen met de inwoners van zijn eigen land: ze zouden allemaal uiteindelijk deel uitmaken van hetzelfde volk, ondanks onderlinge verschillen tussen alle regio's en tussen het Noorden en het Zuiden van beide landen.

In hoofdstuk één heb ik geschreven dat De Amicis veel oog had voor de groepen in Italië die het minder hadden dan zijn eigen klasse. Deze betrokkenheid is ook te zien in de manier waarop hij schrijft over de verschillende regio's met elk hun eigen identiteit. Maar we hebben ook gezien dat hij een nationalist was, die vond dat alle leden van het Italiaanse volk een eenheid vormden. Hij deed ook actief mee aan het bewerkstelligen van deze visie, door boeken als *La vita militare* en *Cuore* te schrijven. Voor eenzelfde publiek was *Spagna* bedoeld, en het is vanuit dit oogpunt dat deze combinatie van regionale trots en nationalisme die hij onder de Spanjaarden observeerde, verklaard wordt.

Ook Blasco maakte zulke vergelijkingen. Hij schreef over de bewoners van Napels bijvoorbeeld dat er veel Spaanse trekken in te zien waren⁴². De mensen uit het Noorden zouden vol verbazing kijken naar de gewoontes van dit volk: niet voor niets had Spanje daar volgens hem gedurende twee eeuwen geregeerd. Dit gebied was het Andalusië van Italië: de mensen misbruikten de 's' net zo erg en verdraaiden hun woorden op een onbegrijpelijke manier. Ze werden bovendien op het hele schiereiland bespot om hun

41 De Amicis (1873, 23)

42 Blasco Ibáñez (1896, 152-153)

uitdrukkingen en men maakte grappen over hun vermeende luiheid: aangezien werk voor hen het ergste was om te doen werd het zo goed mogelijk verdeeld en vermeden.

De Venetianen waren volgens Blasco nog het meeste als de Spanjaarden, en velen leken dat zelf ook te vinden. Qua uiterlijk waren de vrouwen net zo kort, mollig en aantrekkelijk als Spaanse vrouwen en ze spraken met de gevatheid van Madrileensen.⁴³ Ook had het Venetiaanse volk negen eeuwen lang onder een terreur geleefd die gelijk was aan de Inquisitie in Spanje. Hoewel de stad inmiddels bij het verenigde Italië hoorde, hadden de burgers nog steeds de neiging om iedereen die ze tegen kwamen stiekem te bestuderen om erachter te komen wat voor persoon ze precies voor zich hadden, aldus Blasco. Het valt op dat beide schrijvers vergelijkingen maakten met hun eigen landen in de tegenstellingen tussen de noordelijke, geïndustrialiseerde gebieden en de zuidelijke gebieden waar mensen meer mooie muziek en gedichten maken maar minder hard werken. Opmerkelijk is ook de nadruk die ze legden op nationale eenheid, waaraan de regionale verschillen ondergeschikt zouden zijn zonder dat dit erg ongemakkelijk wordt. Een uitzondering hierbij is wel de onderdrukking van Sicilië, waarover Blasco zich sterk uitsprak. Bij hem was minder regionalisme te zien. Wel maakte hij vergelijkingen langs dezelfde scheidslijnen in Italië en Spanje: de verdeling tussen Noord en Zuid is daar een helder voorbeeld van. Ook de laksheid van de Andalusiërs en van de Napolitanen valt op. Maar hij legde vooral de nadruk op de Spaanse trots: de Venetianen waren bijvoorbeeld trots op zichzelf omdat ze heel erg op Spanjaarden leken. Maar zoals hierboven is beschreven, was Blasco dan ook een man die zich via de centrale regering van zijn land wilde inzetten voor de republiek en de lagere klassen. Ook is het voor beide schrijvers logisch dat ze een vreemde situatie begrijpelijk wilden maken door deze binnen het referentiekader te plaatsen van het publiek dat ze wilden bereiken.

43 Blasco Ibáñez (1896, 255)

2.2 Nationalisme

Hoewel zowel Spanje als Italië verdeeld waren in regio's met verschillende volkeren en politieke instabiliteit, was er in beide landen zeker sprake van nationalisme volgens Blasco en De Amicis. We hebben hierboven bijvoorbeeld gezien hoe Catalanen zichzelf zagen als een specifiek soort Spanjaarden, die anders waren dan Spanjaarden in andere regio's, maar zeker Spanjaarden. Politiek was Spanje sterk verdeeld, met veel verschillende ideologieën, leiders en troonpretendenten. Maar er waren nauwelijks separatistische bewegingen: alle groepen hadden een wens met betrekking tot de inrichting van het gehele Iberisch schiereiland. De Carlisten wilden een conservatief land dat naar de wetten van de katholieke kerk geregeerd werd, met een afstammeling van Carlos van Bourbon aan het hoofd. De liberalen wilden een modernere staatsinrichting met Isabella of haar zoon op de troon. De republikeinen wilden dat de gehele regering door het volk gekozen werd en waren onderling verdeeld of de staat er socialistisch, anarchistisch of anders uit moest zien. We hebben in hoofdstuk één op pagina 16 en 17 kunnen zien hoe veel verschillende groepen er in Spanje bestonden ten tijde van het bezoek van De Amicis, en allemaal hadden ze hun eigen mening.

In Italië was de negentiende eeuw de tijd van het Risorgimento: van het streven naar staatkundige eenheid van dat land. Tot het Risorgimento behoorden alle stromingen die streefden naar eenheid, dus zowel monarchisten als republikeinen. Officieel was het Risorgimento als tijdperk in 1870 tot een einde gekomen met het innemen van Rome, maar tot na de Eerste Wereldoorlog veranderden de grenzen van Italië nog. Bovendien was De Amicis, zoals in hoofdstuk één duidelijk is geworden, een echt kind van deze periode. Toen Blasco door Italië reisde, was daar ook net de regeringsperiode van Crispi afgelopen, die bekend stond – en was verkozen – vanwege zijn felle en agressieve nationalisme.

Op het moment dat De Amicis *Spagna* schreef, was hij in de eerste plaats een nationalist. Hij was inmiddels uit het leger getreden, maar dit had duidelijke sporen nagelaten. In tegenstelling tot Blasco was hij niet per se een republikein. Wel bevond hij zich in Spanje in een land met sterke republikeinse sentimenten, en hij schreef deze ook

op. Veel Spanjaarden wilden volgens hem een republiek. Opvallend was, dat de mensen die hij ontmoette Amadeo als de juiste persoon zagen om aan het hoofd van deze staat te blijven staan. Deze zou politici als Castelar, Figueras en Pi y Margall op moeten roepen, de republiek moeten verklaren en zichzelf tot president ervan benoemen⁴⁴. Opvallend is dat Pi y Margall inderdaad president zou worden van de kort levende Eerste Spaanse republiek, die vlak na het aftreden van Amadeo ontstond. Ook zou deze politicus later nog lid zijn van de politieke partij waar een jonge Blasco lid van werd.

Tegenover Amadeo waren de Spanjaarden volgens De Amicis vriendelijker dan de pers en enkele tegenstanders hem deden geloven. In de kranten werd met veel agressiviteit geschreven over de koning, die het ene moment werd afgeschilderd als een enge dictator en het volgende moment als een laffe vazal van Italië. In de meeste gevallen waren hij of de mensen die achter hem stonden erop uit om het katholicisme te vernietigen, want dat hadden de Savoys in Italië immers ook tegen de wil van het volk in geprobeerd te doen. Deze visie werd weliswaar door veel Carlisten geloofd, maar de meeste Spanjaarden waren milder in hun oordeel.

Volgens De Amicis waren de meeste gewone burgers van Spanje republikein, en hij liet dit uit veel anekdotes in Spanja blikken. In tegenstelling tot wat de kranten zeiden, hadden ze het niet slecht voor met hun koning; ze vonden hem helemaal geen slechte heerser, maar hij zou aan het hoofd van een republiek moeten staan en niet van een koninkrijk. Daarnaast kwam hij nergens separatisme tegen, maar altijd Spanjaarden die trots waren op de diversiteit van hun land en op hun eigen plek daarin.

Blasco was veel feller in zijn omschrijving van de Italianen. Hij zag een trots volk dat gevochten had voor haar vrijheid en voor een republiek om in te leven, en dat door de machtswellust van de Savoys een koningshuis opgedrongen had gekregen. Dit verklaart ook het medelijden dat hij voelde voor mensen als Garibaldi, die volgens hem voor een republiek had gestreden – hij noemt nergens de samenwerking tussen hem en Victor Emanuel. Garibaldi was een generaal, patriot, politicus en een centraal figuur in het Risorgimento en had zowel in Zuid-Amerika als Europa veel militaire expedities

⁴⁴De Amicis (1873, 59)

geleid. Voor Blasco was Italië niet alleen het land van de kunst maar ook het land van de revolutie van Garibaldi en anderen.

Blasco aanbad dit soort heroïsche figuren. Hij weet hieraan ook een deel van zijn negatieve gevoelens tegenover het huis van Savoy. Zo beschreef hij de pogingen van de koning om niet al te pompeus over te komen, om zichzelf ook als een man van het volk voor te doen. Hij noemt deze tentoonstelling van simpelheid een teken van het gezonde verstand en ook van de slimheid van het koningshuis. Een volk dat onder Garibaldi voor vrijheid en eenheid heeft gestreden, en dat in 1848 nog 'leve de republiek! riep, moet immers met veel tact behandeld worden door de koning die erover heerst. Het volk zou anders een koningshuis met 'alle onzekerheden die het beleid van Crispi hebben gebracht' nooit accepteren⁴⁵. We weten al dat Blasco zelf een republikein was, en dat hij een publiek probeerde te bereiken dat achter zijn ideeën zou staan en op hem zou stemmen. Het beeld van een trots, republikeins volk sprak hem aan. En Italië was een goed land om als metafoor te gebruiken, vanwege het recente Risorgimento-verleden. De agressievere houding van Blasco is te verklaren vanuit het publiek dat hij wilde bereiken en aan zijn eigen politieke overtuiging. De Amicis was milder. Hij wilde geen stemmen winnen met zijn boek; zijn politiek activisme zou pas later volledig te voorschijn komen. In tegenstelling tot de stukken die hij schreef over regionalisme, spiegelde hij de Spanjaarden hier niet aan de Italianen maar beschouwde hij hun meningen als een geïnteresseerde buitenstaander.

2.3 Koningshuizen

Op de momenten dat De Amicis en Blasco hun boeken schreven, werden de landen waarover ze gingen geregeerd door leden van het huis van Savoy. In Spanje zou koning Amadeo maar kort reageren en hij was dan ook in een moeilijke tijd aan de macht gekomen. Om uit te leggen hoe hij aan de macht kwam moet ik een kort stuk uit de Spaanse geschiedenis beschrijven. Op negentien september 1868 was er een militaire opstand – een *pronunciamento* – in Cádiz, geleid door generaal Prim en generaal

⁴⁵Blasco Ibáñez (1896, 23)

Serrano. Als gevolg daarvan ging koningin Isabella II op dertig september in ballingschap, maar ze trad niet officieel af. In Spanje begon men al wel met het zoeken naar een nieuwe monarch. Ondertussen was er ook een groep was die een republiek wilde, maar deze groep was te zwak om alleen aan de macht te komen. Ze hadden wel genoeg invloed om een nieuwe Cortes te laten verkiezen en op zes juni 1869 werd er een nieuwe grondwet geschreven waarin de monarchie in advies- en ceremoniële functies werd gedefinieerd. Nu moest er gezocht worden naar een monarch die onder deze nieuwe voorwaarden wilde regeren. Intussen trad Isabella in 1870 af, en maakte haar zoon Alfonso de officiële opvolger. De Cortes bood de troon aan Leopold von Hohenzollern. Hij accepteerde, maar dit zou de machtsbalans in Europa te veel verstoren en hierdoor werd de Franco-Pruisische oorlog van 1870 veroorzaakt, die Frankrijk verloor. Leopold trok zich terug als kandidaat.

Op zestien november 1870 bood de Cortes de troon aan een zoon van koning Victor Emanuel II van Savoy, de koning van Italië. Amadeo accepteerde de troon wel en hij arriveerde op dertig december in Italië, waar hij meteen te horen kreeg dat generaal Prim – zijn sterkste voorstander – was overleden. Zijn zorgzame en intelligente heerschappij kon toen niet meer voorkomen dat zijn aanhangers zich in facties opsplitsten en geen goed legislatief programma meer konden maken. Ook had hij op alle plekken in het politieke spectrum vijanden. Intussen was er in Cuba een opstand gaande en startten de Carlisten in 1872 een oorlog, wat tot onvrede leidde bij het volk dat soldaten moests leveren voor oorlogen waarin het geen zin had. Op elf februari 1873 trad Amadeo af. De Cortes riep daarop de republiek uit, die 'La Gloriosa' genoemd werd. Deze heeft slechts elf maanden geduurd⁴⁶. 1872 was het jaar dat De Amicis door Spanje reisde.

Blasco reisde veel later door Italië, toen er in Spanje weer een Bourbon regeerde. Ook Victor Emanuel, de vader van Amadeo, regeerde niet meer. Hij was opgevolgd door zijn zoon Umberto I, die als bijnaam 'de goede' had gekregen. Over de keerzijde van deze bijnaam ging de kritiek van Blasco op dit koningshuis. Een hoofdstuk, *Los Saboyas*, ging

⁴⁶Philips & Philips (2010, 221-222)

helemaal over het huis van Savoy. Dit is met vier pagina's een van de kortere artikelen, maar wel een die al zijn kritiek op de monarchie samenvat. We hebben al gezien hoe heftig Blasco's mening over de Bourbons was bij zijn vergelijking tussen de heerschappij van deze familie en de dictatuur van Napoleon. Het lijkt hierdoor uit de toon te vallen dat hij begin met een uitgebreide lofzang op de Savoys, maar dit was slechts om te laten zien hoe makkelijk men volgens hem in de zogenaamde goedheid van het koningshuis trapte.

De Democratie heeft een goede invloed op ze gehad, schreef Blasco. Hoewel alle monarchieën slecht waren, deed deze het redelijk goed door uiting te geven aan een simpele, bescheiden smaak. Victor Emanuel was een stoere man die zelf gevochten heeft voor Italië en paleizen het liefst vermeed om zijn tijd op het platteland door te brengen. Amadeo was net zo stoer als zijn vader en over Umberto, die toen nog regeerde, kon alleen door de tijd beoordeeld worden. Maar ook hij had een militaire opvoeding gehad en leefde op een simpele manier. Laat dit een voorbeeld zijn, schreef Blasco, voor alle monarchisten. Umberto wist heel goed hoe hij om moet gaan met een volk dat ooit voor een republiek heeft gevochten. Want niet alleen leefde hij relatief simpel, hij en zijn vrouw reisde naar alle plekken waar rampen gebeurden en deelden geschenken uit waar ze maar konden. En de mensen, schreef Blasco toen hij aan het einde van het stuk zijn echte mening deprezen de koning en koningin alsof de grote bedragen die werden uitgedeeld uit hun eigen zak kwamen en niet waren verkregen over de rug van hongerige Sicilianen, arme Romeinen en wilde Sardiniërs.

Blasco bekritiseerde dus de pogingen van het koningshuis om zich populair te maken en daarmee het volk te doen vergeten hoe slecht de Savoys eigenlijk waren voor het land. Deze kritiek is voor een deel terug te voeren op het regionalisme van Blasco. Niet voor niets zat hij op dat moment in de periode van zijn Valenciaanse boeken. Valencia was een havenstad en zoals ik al eerder heb beschreven werd er veel handel gedreven met andere landen die aan de Middellandse Zee lagen. Madrid – de regeringsstad – had zelf geen directe handel met overzeese gebieden zoals de andere regio's. Het idee van een hardwerkende groep mensen waarop een koning winst zou

kunnen maken was Blasco dus niet onbekend. Een tweede reden voor de felle kritiek was Blascos persoonlijke politieke ambitie en het publiek dat hij voor zich wilde winnen. Dit was een stedelijk publiek, en in de Spaanse steden was het liberalisme traditioneel sterker dan op het platteland, waar mensen conservatief waren en veel Carlisten vandaan kwamen. In de steden was ook meer verzet tegen het *caciquismo*: het manipuleren van de stemmen vanuit de regeringspartijen.

Bij De Amicis' beschrijving van Amadeo is een soortgelijke observatie te zien. Het grote verschil met Blasco is dat De Amicis zich veel neutraler hield: hij wilde weten wat de Spanjaarden vinden van hun Italiaanse koning. Hij schreef hoe iedereen het in de dagen waarop hij door Spanje reisde over politiek had⁴⁷. De koning was erg impopulair, omdat hij koning was. Weer kwam hier het republicanisme naar voren: Amadeo mocht best regeren, maar dan als hoofd van een republiek. Maar De Amicis had het niet over sociale misstanden, hij bescheef juist datgene wat Blasco als een valkuil zag: de eenvoud waarin Amadeo en zijn vrouw leefden en de wandelingen door openbare parken van de koning.

Voor een deel was deze mildere houding ook te rechtvaardigen. Opmerkelijk is namelijk de manier waarop iedereen in *Spagna* over koningin Victoria, de vrouw van Amadeo, sprak. Zelfs agressieve republikeinen hadden voor haar respect en bewondering. Ze was intelligent, had een goede opleiding gehad en verspilde haar tijd niet aan allerlei frivoliteiten zoals sommige dommere koninginnen deden⁴⁸. Ook zij deelde geld uit – net zoals de koning van Italië in het boek van Blasco – maar zij gebruikte geld dat van haarzelf was, en niet van de staat. Toen de Bourbons regeerden bewoonden ze het hele paleis, maar Amadeo en Victoria leefden slechts in een klein deel ervan⁴⁹. Hier blijkt dus dat De Amicis dezelfde mening was toegedaan als Blasco met betrekking tot de lasten die het volk voor hun koning moesten dragen: hij prees leden van de koningshuizen die voor zichzelf zorgden. Hierin is de sociale betrokkenheid

47 De Amicis, Edmondo *Spagna* (1873, 20)

48 De Amicis (1873, 59-60)

49 De Amicis (1873, 147-148)

van De Amicis te zien, en het blijkt dat hij toch niet zo naïef was over de keerzijde van een koning als staatshoofd.

Maar de ergste groep bestond volgens De Amicis uit de Carlisten. Zij zeiden schandelijke dingen over 'onze' revolutie en waren ervan overtuigd dat de paus de echte koning van Italië was. De Italianen zouden alleen hebben gebogen voor Victor Emanuel omdat ze geen andere keuze hadden, maar wachtten op een kans om zichzelf te bevrijden, net als de Bourbons hadden gedaan⁵⁰. Hij bescheef hoe veel Spanjaarden dachten dat de Italiaanse eenwording tegen de wil van het volk had plaatsgevonden onder leiding van Piemonte en de koning, omdat zij wilden heersen en een hekel hadden aan religie. Maar de gewone Italiaanse burgers waren volgens hen natuurlijk republikeins, net zoals veel Spanjaarden met wie De Amicis sprak⁵¹. Opvallend is dat Blasco sterk tegen de Carlisten in Spanje was, maar dat zijn mening over het huis van Savoy niet zo verschilde van de meningen van de Carlisten die De Amicis ze omschreef: de Italiaanse koning was aan een in essentie republikeins volk opgedrongen in samenzwering met de kerk.

2.4 Kunst en cultuur

Zowel Blasco als De Amicis beschreef vooral veel mooie steden en gebouwen; de boeken die ze schreven waren in de eerste plaats reisverslagen. Blasco besteedde volledige hoofdstukken aan het Coliseum, La Scala en Pompeii. De toon die hij zichzelf aanmat bij deze beschrijvingen komt tegenwoordig wat dweperig over. Bij De Amicis was het niet anders: hij leek op elke stad en elke kerk verliefd te worden en schaamde zich er niet voor om te schrijven hoe bedroefd hij werd als hij weer een mooie plek achter zich moest laten. Beide schrijvers hielden dan ook veel van geschiedenis en kunst.

Ze besteedden veel aandacht aan collega's in hun gastlanden: Cervantes kwam in beide boeken aan bod, en Blasco had het over de schrijver Allesandro Manzoni, De Amicis over Castelar. De Amicis maakte ook een vergelijking tussen de Spaanse en de Italiaanse schrijvers 'de Spaanse literatuur bevindt zich in eens situatie gelijk aan de

⁵⁰De Amicis (1873, 21)

⁵¹De Amicis (1873, 22)

onze. Een groep vermaarde schrijvers wiens krachten afnemen, maar die twee grootse bronnen van inspiratie hebben gehad: religie en vaderlandsliefde – mannen die een duidelijk en blijvend stempel op het gebied van de kunst hebben gedrukt. En aan de andere kant een groep jonge mannen die tastend een weg voorwaarts banen, eerder vragend wat ze moeten doen dan het ook echt uit te voeren, aarzelend tussen geloof en twijfel,⁵² en allerlei andere obstakels zoals tradities en vernieuwingen, waarheden en leugens.

De boeken waren reisverslagen, dus het is logisch dat een groot deel ging over de kunst en geschiedenis die Italië en Spanje te bieden hadden. Maar ook het bedoelde publiek moet niet vergeten worden. Beide mannen schreven voor hun eigen kringen, maar hadden ook altijd een publiek in gedachten dat uit lagere klassen kwam. Bij Blasco ging het hierbij om het vergroten van zijn electoraat. De Amicis wilde met andere boeken als *La vita militare* – dat hij kort voor *Spagna* had geschreven – een breed publiek bereiken om de Italianen ervan te overtuigen dat ze allemaal deel uitmaakten van hetzelfde volk. *Spagna* was natuurlijk in de eerste plaats een reisverhaal en daarmee een ander genre dan boeken als *Cuore*, maar als we terug kijken naar de manier waarop hij met nationalisme en regionalisme om ging maakt het boek wel degelijk de indruk dat het de lezers ergens van wil overtuigen, en dit geldt ook voor Blasco.

2.5 Deelconclusie

In dit hoofdstuk hebben we gezien welke thema's door beide schrijvers werden behandeld. Drie hebben met politiek te maken, en één met cultuur. Er zit een verschil in de toon waarop de schrijvers vertelden: Blasco was veel agressiever en De Amicis neutraler. Dit is te verklaren vanuit hun persoonlijke achtergrond. Blasco zat al in de politiek en had een eigen krant met een duidelijke politieke overtuiging om voor te schrijven. Bovendien wilde hij een electoraal draagvlak creëren met de krant waarvoor hij de artikelen van *Spagna* schreef. De Amicis was pas later actief bezig met politiek en had ervoor gekozen om zich neutraal te houden, zelfs op momenten dat hij op zijn eigen

⁵² De Amicis, (1873, 282)

nationaliteit werd aangesproken. Dit was ook veilig voor hem, als Italiaan in een land waarin op dat moment niet door iedereen positief werd gedacht over zijn volk.

Opvallend is hoe sterk beide schrijvers de nadruk legden op eenheid: hoe groot de onderlinge verschillen ook waren, uiteindelijk hadden ze het allebei over een natie. Bovendien waren beide volken erg trots op hun identiteit, zowel in de hoedanigheid van leden van een natiestaat als in die van leden van een bepaalde stad of provincie. Dat plaatsen van nationale trots boven het regionalisme heeft te maken met het nationalisme van beide schrijvers en van hun publiek. Ze hadden allebei hun redenen om nationalistische sentimenten bij hun lezers te versterken. In de boeken van De Amicis zat een thema van opvoeding, van het bewust maken van zijn publiek dat het bij een land hoorde: de invloed van het Risorgimento. Blasco was erg betrokken bij Spanje en bij de problemen die hij voor dat land zag, zoals de monarchie en de oorlog om Cuba. Maar ze schreven ook over minder positieve dingen over hun gastlanden, zoals de armoede van de onderdrukte Sicilianen en de grote politieke verdeeldheid van de Spanjaarden. De momenten van schrijven waren ook momenten in hun levens waarop ze zelf – zoals de meeste van hun landgenoten en dus van hun publiek – ook gedesillusioneerd raakten over de toekomst van hun landen, die oorlogen en koloniën hadden verloren en daarmee veel trots.

De schrijvers schuwden er ook niet voor om bepaalde clichés te gebruiken: de tegenstelling tussen noord en zuid zien we zowel in Spanje als in Italië terug, en de daarmee samenhangende verschillen tussen de meer geïndustrialiseerde gebieden en de plaatsen waarbij kunst en ontspanning in hoger aanzien stonden. Ze herkenden zelf dingen herkenden die ze binnen een bestaand kader konden plaatsen, en zo werden hun beschrijvingen ook toegankelijker voor hun publiek. Ook hun beschrijvingen van de kerken en ruïnes die ze tegen kwamen waren erg sentimenteel.

Nu we weten welke onderwerpen voor beide schrijvers interessant waren, ga ik in het volgende hoofdstuk kijken naar verschillen: waar zouden ze het niet over eens zijn als je de boeken naast elkaar ligt? En wat zegt dit over de schrijvers en hun lezers?

Hoofdstuk 3

Dit laatste hoofdstuk gaat over twee thema's waarop de invalshoeken van Blasco en De Amicis zodanig verschillen dat deze onderwerpen zich daardoor onderscheiden van datgene wat in hoofdstuk twee aan bod is gekomen. Het gaat hier om de keuze voor bepaalde onderwerpen uit de geschiedenis, waarin vooral Blasco veel aanbidning had voor mensen uit het recente verleden en De Amicis zich meer bezig hield met legendes; en het gaat over de manier waarop de schrijvers met religie omgingen, waarbij Blasco zich zeer agressief uitliet en De Amicis zich verbaasde over de in zijn ogen onrealistische kijk van Spanjaarden op de verhoudingen tussen Italianen en de paus.

3.1 Geschiedenis

Blasco – zelf later een politicus – was een groot bewonderaar van beroemdheden uit het verleden. Omdat hij een republikein was, lijkt dit van sommige figuren wat vreemd maar Blasco weet het zodanig op te schrijven dat zijn bewondering voor mannen als Napoleon gerechtvaardigd wordt. Hierbij had hij vooral bewondering voor de avontuurlijke kant van deze man⁵³.

Onderweg naar Italië, schrijft hij, kwamen ze langs het stuk zee dat een van de grootste herrijzenissen van de geschiedenis mee had gemaakt, want Napoleon was ontsnapt uit zijn ballingschap op Elba en keerde terug naar Frankrijk waar hij de Bourbons op de vlucht liet slaan. 'Het was de tirannie die terugkwam naar Frankrijk, maar een grootse tirannie, verguld en verfraaid met de glorie van de overwinning; de onwettige dochter, maar toch wel de dochter van het militaire heroïsme van '93, en duizend maal sympathieker dan het kleingeestige en kwezelachtige despotisme van de Bourbons⁵⁴.

Dat het idee van de verbannen Napoleon die als overwinnaar terugkeerde Blasco aansprak, is logisch aangezien hij zelf net aan zijn tweede gedwongen verblijf buiten

53 Reig (2002)

54 Blasco Ibáñez, Vicente *En el país del arte: tres meses en Italia* (Valencia 1896, 9)

Spanje was begonnen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat hij het in zijn beschrijving bij deze triomfantelijke terugkeer laat, en alleen maar hint naar het verdere verloop van deze veldtocht van Napoleon en naar diens tijdelijke heerschappij over Spanje. Maar wat ook opvalt is dat hij zijn eigen koningshuis beschrijft als duizend keer erger dan de dictatuur van Napoleon. Hij geeft de dictator uit het verleden een romantisch en heroïsch tintje, maar doet de Bourbons af als benepen en overdreven vroom. En elke republikein zou bewondering moeten kunnen opbrengen voor iemand die zo veel ongeluk had gekend, maar dat met zo veel grootsheid en moed wist te dragen en toch steeds weer opstond om zijn doel na te streven, schrijft hij eigenlijk. En inderdaad heeft de enige republiek die Spanje toen had gehad maar kort bestaan en hadden de republikeinen het in Blasco's tijd niet makkelijk in het verdeelde, door *caciquismo* en een monarchie bestuurde Spanje .

De andere heroïsche man op wie hij in zijn boek in gaat, is Garibaldi. Dit was een republikein die net als Blasco tegen de monarchie was, maar volgens hem voor het karretje van de Savoys werd gespannen. Dat Blasco hem bewonderde is niet verwonderlijk, want Garibaldi was al tijdens zijn eigen leven een figuur met een cultstatus⁵⁵: 'de man die geen veldslagen verliest'. Zijn goede op Jezus gebaseerde imago, zijn simpele levensstijl en zijn status als een onkwetsbaar persoon die het gevolg was van zijn overwinningen in Zuid-Amerika en Europa, droegen hieraan bij.

Blasco ging dan ook uitvoerig in op de standbeelden van Garibaldi die monarchistische Italianen overal in het land gebouwd hebben, terwijl de mannen die voor hem gevochten hadden nog vervolgd en opgesloten werden. Blasco vond dit ironisch en scheef 'arme Garibaldi! Onvermoeibare soldaat van de vrijheid in beide hemisferen, die in Rome de vlag van de onafhankelijkheid hees boven de as van honderd generaties republikeinen, die de Oostenrijkers uit Piemonte dreef, die met duizend vrijwilligers vertrok om het koninkrijk van de twee Siciliës te overwinnen: de grootste durf die de geschiedenis gekend heeft, die met een handjevol mannen met oude geweren ging vechten tegen Frankrijk dat de paus steunde; hij deed dit allemaal voor de

55 Duggan (2007, 207)

triomf van de Republiek, het ideaal dat zijn leven doel gaf; en het resultaat van zulke zelfopoffering, van zulke grote opoffering was het vergroten en versterken van een ondankbare monarchie die hem met grote onderscheidingen gevangen hield, maar uiteindelijk toch gevangene in zijn retraite in Caprera. De ongelukkige held was het slachtoffer van het grootste morele bedrog uit de geschiedenis.' Met een licht sadistische toon beschrijft Blasco dan ook in een van zijn hoofdstukken over Rome dat zelfs de paus vanuit de ramen van zijn vertrekken gedwongen is om naar een bronzen Garibaldi te kijken, waaronder in gouden letters zijn strijdkreet staat, die volgens Blasco het einde van de wereldlijke macht betekenden: 'Roma, ó morte!' (Rome of de dood)⁵⁶.

Een derde beroemde Italiaan uit de voor hem recente geschiedenis is Mazzini. Hij lag al begraven in Genua toen Blasco in die stad verbleef, en zijn graf bezocht. Hij schreef dat Mazzini in een simpele tombe tussen pompeuze beelden van andere graven lag, met alleen zijn naam om het graf te markeren. Maar daar lag volgens hem wel 'een halve eeuw onophoudelijke samenzweringen, van enthousiaste strijd voor Italiaanse vrijheid en voor de Republiek, in de pers en op het podium en op het slagveld. Hij wekte het jonge Italië en maakte dat de Carbonari hun wapens in het geheim opnamen. Hij werkte niet alleen voor Italië, maar voor alle landen, vooral Frankrijk en Spanje, om daar de koningen af te zetten en republieken te starten.'⁵⁷ Dit was Blasco's beeld van Mazzini.

Het klopt dat Mazzini na zijn dood niet zo sterk geëerd werd als andere belangrijke personen uit het Risorgimento tijdperk. Zijn republicanisme en oppositie tegen de nieuwe staat van na 1860 maakten hem lastig. Pas in 1890 had Crispi het parlement zo ver gekregen dat er een monument voor hem gebouwd zou worden in Rome, maar het oprichten daarvan zou nog vijftig jaar tijd in beslag nemen.⁵⁸ In de tijd dat Blasco door Italië reisde begon hij dus net weer geaccepteerd te worden, maar was hij niet zo'n sterk symbool als Garibaldi, waarvan door het hele land standbeelden waren opgericht.

⁵⁶ Blasco Ibáñez (1896, 151)

⁵⁷ Blasco Ibáñez (1896, 00)

⁵⁸ Duggan (2007, 296)

Maar Blasco had een voorkeur voor antihelden: hij beschreef Napoleon op het moment dat hij tegen alle verwachtingen in terug naar Frankrijk kwam en een groot deel van het volk mee kreeg om de macht terug te nemen; Garibaldi was ondanks al zijn heldendaden misbruikt door het huis van Savoy om de macht voor hen te verzekeren, terwijl hij – vanzelfsprekend, in Blasco's versie – een voorstander van de republiek was; en Mazzini was de man die nooit een regering had geaccepteerd die hij slecht vond, en weigerde om zijn steun te betuigen en voor lange tijd zelfs om terug te keren naar Italië. Hij had een republiek gewild, net als Blasco, en had er alles voor gegeven, iets wat de jongen republikeinse schrijver en journalist sterk aansprak.

De Amicis was niet zo'n sterke aanhanger van helden uit het recente verleden als Blasco. Hij interesseerde zich meer voor sprookjesachtige legendes en de enige man die hij in *Spagna* echt bewonderde was El Cid. Hij liet zich makkelijk overhalen om in Burgos de botten van hem en zijn vrouw Ximenes te gaan bekijken, en liet het in het midden of hij geloofde in hun authenticiteit. Ook een geldkist die aan hem had toebehoord werd uitgebreid beschreven, samen met de legendes die erbij hoorden. Ten slotte kwamen zijn geboorteplaats en zijn monumenten aan bod. De Amicis vulde zijn observaties aan met de smakelijke legende dat na de dood van El Cid een Jood zijn baard probeerde aan te raken, maar het lijk een dreigende houding aannam en het zwaard vastpakte waarmee hij zou worden begraven. De Jood stierf half van schrik en op zijn gegil kwamen de priesters binnen, die het lijk nog steeds dreigend met een hand op het zwaard aantroffen.⁵⁹

Van dit soort legendes hield De Amicis erg, en Spanje bood er genoeg. Beide schrijvers hadden op hun eigen manier een hele romantische kijk op de landen die ze bezochten, maar Blasco bevond zich in een wereld van politiek en opstanden en De Amicis in een wereld van legendes.

Het verschil in interesse heeft te maken met de persoonlijke achtergronden van de schrijvers, en met het publiek waarvoor ze schreven. Net als in hoofdstuk twee werd ook bij dit onderwerp Blasco's felle toon bepaald door zijn politieke en daaraan

59 De Amicis (1873)

verwante journalistieke activiteiten. De Amicis was weliswaar geïnteresseerd in de politiek die de Spanjaarden bedreven, maar hield zich neutraal en beperkte zijn observaties op dit terrein meer tot zijn heden.

3.2 Religie: felle kritiek of schitterend in afwezigheid

Blasco was, zoals in hoofdstuk een is verteld, al vanaf vroeg in zijn jeugd antiklerikaal. Als lid van de republikeinse, stedelijke groep keerde hij zich tegen de invloed van de kerk en liet dit ook in zijn stukken over Italië blijken.

De manier waarop Blasco de Zwitserse Garde afkraakte is al genoemd. Ook de paus heeft hij genoemd met veel leedvermaak, omdat deze vanuit zijn vertrekken gedwongen was om een beeld van Garibaldi te zien. Ook bij het bezoeken van kerken en kathedralen hield Blasco zich niet in, maar had het over de tijd waarin de paus 'koning van Rome'⁶⁰ was, en de inquisitie alles wat liberaal was bedreigde. In de pracht en praal van het Vaticaan zag Blasco alleen maar een vorm van diefstal: 'vanaf de veertiende eeuw hebben de pausen de enorme rijkdommen en geweldige bronnen van dit land van kunst gebruikt om de woning te verfraaien van de persoon die op aarde de God representeert van de armen en de onfortuinlijken, die een steen als kussen had en het hemelgewelf als paleis'⁶¹.

Blasco stond als Spanjaard in zijn afkeer van de wereldlijke macht van de kerk niet alleen. In de achttiende eeuw was er al sprake van antiklerikalisme in Spanje, en werden de Jezuiten en de grondgebieden van de kerk aangepakt door de staat.⁶² Veel land was toen gekocht door een nieuwe burgerij die de plaats van de adel in nam. Om die reden waren de machtige grondbezitters liberaal terwijl de kerk en de traditionele Carlisten hun aanhang juist vonden onder de arme bevolking die geen grond kon kopen. Ook in de negentiende eeuw ging de *desamortación* – het verkopen van land van de kerk - door. Hierdoor onstonden *latifundia* en *minifundia*: grote en hele kleine stukken land

60] Blasco Ibáñez (1896, 54)

61] Blasco Ibáñez (1896, 145)

62] Carr (1982)

die naast elkaar bestonden en die een recept voor landelijke misère waren.⁶³ Blasco was een liberaal, democratisch stadsmens en hoorde dus bij de antiklerikalen in Spanje. Zijn afkeer van de rijkdom en macht van de kerk heeft dus een duidelijke oorsprong in de geschiedenis van Spanje en zijn plaats daarin.

De Amicis verbaasde zich over de meningen van de Spanjaarden over het katholicisme. De Spanjaarden die hij ontmoette waren zelf ook katholiek, maar vooral republikeins. Ze gingen er vaak vanuit dat de Italianen – en dus ook De Amicis, de Italiaan die ze spraken – eigenlijk aanhangers van de paus waren. Deze zou ook de eigenlijke heerser van Italië zijn, die van zijn troon was gestoten door Victor Emanuel. Er werd hem zelfs letterlijk gevraagd of hij de paus zou verdedigen als er weer revolutie uit zou breken in Italië. Hij ontkende dit, en de gastvrouw die deze vraag aan hem had gesteld was daarover zeer verontwaardigd.⁶⁴ Hoewel hij zich over dit beeld van de Spanjaarden verwonderde, nam hij het erg licht op. Een keer werd hij op straat aangestaard door een voorbijganger. Hij wist dat deze man hem had herkend als Italiaan, en dat hij waarschijnlijk zo staarde om eens te kijken hoe een van de gevangenenbewaarders van de paus eruit zag. Hij draaide zich om, en zag dat de man stil was gaan staan om hem na te kijken.⁶⁵

In Italië had de paus lang veel macht gehad, maar dat was tijdens het Risorgimento veranderd. Het land was toen in zijn geheel onder het bestuur van één koningshuis komen te staan. Garibaldi had in 1860 Rome ingenomen en daarmee was een einde gekomen aan de wereldlijke macht van de paus in Italië. De Amicis kwam in Spanje mensen tegen die dachten dat de Italianen nog steeds eigenlijk de paus als hun leider zagen, en mensen die dachten dat hij als Italiaan hoorde bij de slechte mensen die de paus zijn rechtmatige macht onthielden. Hierboven heb ik al beschreven dat het in het Italië van De Amicis zo was dat de kerk veel minder macht had dan vroeger, maar dat alle Italianen nog katholiek waren en hun geloof vrij beoefenden. Voor De Amicis en zijn publiek speelde het simpelweg niet zo'n sterke rol als hen werd toegedicht.

63 Carr (1980, 4-5)

64 De Amicis (1873, 34)

65 De Amicis (1873, 138)

Hierin verschilden de twee schrijvers dus sterk. Blasco was fel en duidelijk in het geven van zijn mening. De kerk was erop uit om iedereen te beroven en te onderdrukken. De Amicis was daarentegen neutraal en beschreef een status van ofwel onderdrukte Italiaan ofwel gevangenebewaarder, waarin hij zichzelf en zijn landgenoten niet herkende. Hij gaf hier dus niet zozeer een beeld van een situatie die hij als parallel naast een soortgelijke omstandigheid in zijn eigen land legde, zoals hij dat wel deed bij bijvoorbeeld de vergelijking tussen Noord- en Zuid Spanje. In plaats daarvan liet hij zijn publiek zien hoe sterk de visie van de Spanjaarden op Italië verschilde van de werkelijkheid. Die werkelijkheid was voor hem als Italiaan niet nodig om toe te lichten, maar heb ik hierboven beschreven als redelijk neutraal op religieus gebied. En al waren er natuurlijk wel aanhangers en tegenstanders van de paus in Italië, toch verdwijnen die achter de extreme en onrealistische Spaanse beeldvorming. Op die manier gaf De Amicis door iets totaal anders te beschrijven toch een beeld van de manier waarop hij Italië zag.

3.3 Deelconclusie

Bij dit derde hoofdstuk valt wederom het verschil op in de instellingen van De Amicis en Blasco. De eerste streefde ernaar om zijn observaties met een neutrale houding te vertellen, de tweede absoluut niet. Toch hebben we in de laatste paragraaf duidelijk kunnen zien dat De Amicis ondanks zijn voornemen om zich verre van politiek te houden toch bepaalde beelden opriep die geen alomvattend beeld schetsen. Door de extreme opvattingen van de Spanjaarden over de paus in Italië op een vaak verbaasde, of naar lichte spot neigende manier weer te geven werd zijn publiek daaraan gespiegeld als een groep die erg neutraal stond tegenover de situatie van de katholieke kerk in Italië. Zijn verbazing suggereerde namelijk dat deze grote extremen in Italië niet aanwezig waren. In het Risorgimento-beeld waarheen hij zijn publiek wilde sturen in zijn andere boeken, was er zo'n soort plek aan religie toegewezen: het was goed voor de eenheid van het land, maar scholing en het leger waren belangrijker.

Blasco was daarentegen zeer fel in zijn mening. In dit hoofdstuk is aan bod gekomen hoe deze ideologische positionering door de Spaanse geschiedenis gevormd is.

Blasco was een liberaal, republikeins stadsmens en als zodanig bewonderde hij mannen die zich heroïsch hadden ingezet voor dat doel, of – zoals bij Naopoleon – voor elk willekeurig doel, als het maar heroïsch was. Ook over de kerk was hij erg fel. Voor De Amicis was het veel minder nodig om zulke beelden op te roepen.

Conclusie

In deze scriptie heb ik gekeken naar twee schrijvers uit de negentiende eeuw. Edmondo de Amicis was een Italiaan die in 1872 vijf maanden door Spanje reisde en daarover zijn reisverslag *Spagna* schreef. Vicente Blasco Ibáñez was een Spanjaard die in 1896 drie maanden door Italië reisde en daarover een reeks artikelen schreef die snel na zijn thuiskomst werden gebundeld in het reisverslag *En el país del arte: tres meses en Italia*. Ik wilde weten wat een Spanjaard die in de negentiende eeuw naar Italië reisde over dat land zou schrijven, en wat een Italiaan die in ongeveer het zelfde tijdperk naar Spanje reisde over zijn gastland zou willen vertellen. Om dit doel te bereiken heb ik beschreven welke onderwerpen beide mannen in hun boeken behandelden en in hoeverre er verschillen en overeenkomsten aan te treffen zijn in de keuze of de bespreking van deze onderwerpen. Vervolgens heb ik gekeken naar de manieren waarop deze keuzes te verklaren zijn: de verschillende invalshoeken die hun mening vormden.

Om de teksten goed te kunnen analyseren heb ik een biografisch hoofdstuk geschreven over beide schrijvers waarin ik veel aandacht besteedde aan hun persoonlijke, sociale en politieke achtergronden. Er waren veel overeenkomsten: beide schrijvers waren jong (achtentwintig en negentwintig) op het moment dat ze naar elkaars landen reisden; ze hadden allebei hun eigen redenen om nationalistisch te zijn, maar ook om een sterke desillusie te voelen met het idee van de grootsheid van hun landen waarmee ze waren opgegroeid; ze kwamen allebei uit de middenklasse, maar hadden veel aandacht voor groepen die het minder hadden; allebei probeerden ze op hun eigen manier bij te dragen aan de eenheid van hun land.

Ik heb vier onderwerpen aangetroffen waarop relatief veel overeenkomsten te zien waren in onderwerpkeuze en meningvorming van beide schrijvers. Dit zijn regionalisme, nationalisme, de koningshuizen en geschiedenis en kunst en cultuur. Op twee gebieden trof ik duidelijke verschillen aan: de blik op het verleden en religie.

Hoewel regionalisme een groot onderwerp was voor De Amicis en Blasco, was het ook een manier om op nationalisme en de nationale eenheid van hun landen te

wijzen. Beide zagen hun eigen landen ook als een eenheid: De Amicis probeerde in zijn boeken een gevoel van eenheid weer te geven en mensen positief te laten denken over bijvoorbeeld de dienstplicht in het nationale leger; Blasco probeerde zich op nationaal niveau in de politiek in te zetten voor zijn land, maar was ook een Valenciaan die boeken in zijn eigen dialect had geschreven. Dit idee van eenheid in diversiteit is terug te zien in de boeken die ze over hun gastlanden schreven.

Op nationaal niveau hadden beide schrijvers het juist over de verdeeldheid van de landen. De Amicis verbaasde zich over de warrige politieke toestand van Spanje, en Blasco had het over een trots republikeins volk dat ten onrechte een koningshuis was opgedrongen. Ook De Amicis had het veel over republicanisme, maar in zijn boek bleef het bij observaties. Blasco's ideeën over een volk dat eigenlijk republikeins was maar helaas onder een koning moest bestaan had net zo goed over Spanje kunnen gaan. Beiden schreven over een sterke nationale trots, wat paste bij de nationalistische sfeer die ze aan hun publiek wilden overbrengen, ondanks alle tegenslagen die hun landen recent hadden meegemaakt.

Wanneer het over de koningen ging – beide landen werden op het moment van de reizen geregeerd door leden van het huis van Savoy – waren De Amicis en Blasco het erover eens dat deze zuinig zouden moeten zijn en geen belastinggeld behoorden te verkwisten. De Amicis vond dat Amadeo I van Spanje en vooral zijn vrouw Victoria dat criterium goed tegemoet kwamen. Blasco was hier wederom veel feller dan zijn collega: hij prikte door de goedheid en simpelheid van de Savoys heen en sprak over de onderdrukking van provincies zoals Sicilië. Ook dit is te verklaren door de persoonlijke achtergronden, waarbij Blasco altijd feller was dan De Amicis, en door het publiek waarvoor de teksten bedoeld waren: Blasco wilde republikeinen bereiken en De Amicis wilde een positief beeld geven van de familie die zijn Italië regeerde.

Het vierde onderwerp dat door beide schrijvers is behandeld, is kunst en cultuur. Dit is eigenlijk een open deur, omdat het logisch voor ze was om dit onderwerp in reisverhalen te behandelen. Maar ik wil het toch noemen, omdat ze het vaak hebben gebruikt als brug naar onderwerpen als nationalisme en regionalisme. Zeker Blasco

greep beschrijvingen van kerken en het Vaticaan aan om zijn mening over de katholieke kerk op te schrijven.

Het eerste van de twee onderwerpen waarop ik grote verschillen tussen beide schrijvers heb aangetroffen, is geschiedenis. Blasco legde een grote nadruk op personen uit het verleden die hij erg bewonderde. Hierbij vallen twee thema's op: verdedigers van de (Italiaanse) republiek en mensen die tegen alle verwachtingen en repressies in toch nog triomfeerden. Beide onderwerpen spraken een republikein die veel demonstraties had geleid en graag verandering in zijn land zag erg aan. De Amicis behandelde deze onderwerpen niet, maar hield het bij legendes. Zelfs wanneer hij het had over El Cid, iemand die goed zou hebben gepast bij de idolen van Blasco, interesseerde hij zich vooral voor de mythes die over hem werden verteld.

Ten slotte heb ik het gehad over de kerk. Hierop verschilden de meningen van De Amicis en Blasco het sterkst. Blasco was zeer fel en zeer negatief. Dit kwam door zijn stedelijke, republikeinse Spaanse achtergrond. De Amicis hield bij dit thema zeer duidelijk een spiegel voor aan zijn publiek: alles wat de Spanjaarden dachten over de religieuze beleving van zijn landgenoten was extreem en eigenlijk om te lachen. Hierdoor kwamen de Italianen in zijn boek over als zeer gematigde, katholieke mensen die leefden in een land waar de rol van de Paus gewoon geaccepteerd was: het recente machtsverlies van de kerk moest in zijn Italië geen rol spelen, in tegenstelling tot wat de Spanjaarden dachten.

Door deze twee boeken en hun schrijvers naast elkaar te leggen heb ik in deze scriptie kunnen zien hoe welke beelden grote groepen Spanjaarden en Italianen in de negentiende eeuw van deze landen hadden, zowel wanneer het over hun eigen land ging als wanneer het over het land ging dat ze werd beschreven. Terugkijkend op de zes onderwerpen uit *Spagna* en *En el país del arte: tres meses en Italia* die ik heb uitgelicht, is duidelijk dat beide schrijvers zich lieten beïnvloeden door de achtergrond uit hun eigen land in de beschrijvingen van hun gastlanden. Vooral nationalisme en teleurstelling met hun eigen landen speelden een rol. Maar ook hun publiek, hun persoonlijke

achtergronden, de geschiedenis en vooral de wens en het enthousiasme om bij te dragen aan de verbetering van hun landen kwamen sterk naar voren.

Bronnen

Alos, Vicente *Vicente Blasco Ibáñez, biografía política* (Valencia 1999)

Blasco Ibáñez, Vicene *En el país del arte: tres meses en Italia* (Valencia 1896)

Bondanella & Ciccarelli (red.) *The Cambridge Companion to the Italian Novel* (Cambridge 2003)

Carr, Raymond *Modern Spain 1875 – 1980* (Oxford 2001)

De Amicis, Edmondo *Spagna* (Rome 1873)

Duggan, Christopher *The force of Destiny: A History of Italy Since 1796* (Londen 2007)

Froldi, Rinaldi *La visión de Italia de Blasco Ibáñez: el país del arte* in: *Vicente Blasco Ibañez : 1898-1998 : la vuelta al siglo de un novelista : Actas del Congreso Internacional celebrado en Valencia del 23 al 27 de noviembre de 1998* (Valencia 2001)

Patriarca *Italian Vices: Nation and Character from the Risorgimento to the Republic*

Philips & Philips *A concise history of Spain* (Cambridge 2010)

Reig, Ramiro *Blasquistas y Clericales: la lucha por la ciudad en la Valencia de 1900* (Valencia 1986)

Reig, Ramiro *Vicente Blasco Ibáñez* (Valencia 2002)

Ringrose, David *Spain, Europe, and the "Spanish Miracle" 1700-1900* (Cambridge 1996)

Shaw, Donald *The Generation of 1898 in Spain* (New York 1975)

Traversetti, Bruno *Introduzione a De Amicis* (Rome 1991)

Woolf, Stuart *A history of Italy 1700 – 1860* (Londen 1979)

Worthen, Edward H. 'Edmondo de Amicis, an Italian Hispanist of the Nineteenth Century'
in: *Hispania: a journal devoted to the interests of the teachings of Spanish and Portugese*
(vol. 55, issue 1, 1972, 137-143)